

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2010

Barbora Huňavá

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

Fakulta mezinárodních vztahů

Obor: Mezinárodní obchod

Špecifiká islámských ekonomík so zameraním na ekonomiku Afganistanu

Bakalářská práce

Vypracovala: Barbora Huňavá

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Zuzana Stuchlíková, Ph.D.

Prehlásenie

Prehlasujem, že som bakalárku prácu na tému Špecifiká islámských ekonomík so zameraním na ekonomiku Afganistanu“ vypracovala samostatne. Všetku použitú literaturu a podkladové materiály uvádzim v priloženom zozname literatury.

V Praze dne

.....

Podpis

Podakovanie

Týmto by som chcela poďakovať vedúcej mojej práce Ing. Zuzane Stuchlíkovej, Ph.D. za pomoc, cenné rady nápady a korekcie pri písaní mojej bakalárskej práce.

Obsah

Úvod	7
1. Islamský svet	9
1.1. Arabský svet vs. „islamský svet“	12
2. Islamská ekonómia	14
2.1. Islamská ekonómia.....	14
2.2. Islamské bankovníctvo.....	20
2.3. Špecifické znaky islamských ekonomík	26
3. Afganistan.....	30
3.1. Geografická poloha a prírodné podmínky	30
3.2. Obyvateľstvo	31
3.3. História krajiny.....	32
3.4. Politický systém a územné rozdelenie Afganistanu	39
4. Ekonomická situácia Afganistanu	41
4.1. Ekonomický vývoj	41
4.2. Súčasný stav afganskej ekonomiky	42
Záver	48
Zoznam literatúry	51
Zoznam tabuliek, grafov a máp	55
Prílohy.....	Chyba! Záložka není definována.

Zoznam skratiek

CIA	Central Intelligence Agency
HDP	Hrubý domáci produkt
HDP per capita	Hrubý domáci produkt na osobu
ISBD	Islamic Development Bank / Islamská rozvojová banka
OIC	Organisation of the Islamic Conference / Organizácia islamskej konferencie
OSN	Organizácia spojených národov
UNCTAD	United Nation Conference on Trade and Development / Ministerská konferencia pre obchod a rozvoj

Úvod

Už odpradáva sa svet rozdeľoval na západ a východ. Západ predstavovali koloniálne mocnosti, neskôr industrializácia a objavy, ktoré zmenili svet. Bol symbolom pokroku, vzdelania a kultúry. Východ predstavoval tajomné látky, korenia, či exotické zvieratá. Pre ľudí západného sveta boli východné krajiny a ich národy nevzdelanými a nekultúrnymi barbarmi. Postupne s objavnými výpravami sa západné krajiny zoznamovali so životom, kultúrnou a zvykmi ľudí žijúcich v bohom zabudnutých oblastiach sveta. Napriek tomu, že od týchto objavov ubehli stáročia, stále sa stretávame s predsudkami voči tomu, čo nepoznáme, alebo slepo veríme tomu, čo je nám predstavené.

Z tohto dôvodu som sa rozhodla vo svojej bakalárskej práci „Špecifiká islamských ekonomík so zameraním na ekonomiku Afganistanu“ načrtnúť a priblížiť hlavné rysy a špecifiká ekonomík islamského sveta a najmä sa zaoberať krajinou, tak veľmi skúšanou, Afganistanom a vyvrátiť aspoň čiastočne tieto mýty.

Jedným z dôvodov prečo som si vybrala práve Afganistan je prečítanie knihy Khaleda Hosseiniho *Lovec šarkanov*, ktorý mi poskytol iný pohľad na túto krajinu, na aký som bola zvyknutá z médií. Uvedomila som si, že nie vždy bol Afganistan tým najsmutnejším miestom na svete a že nie každý Afgánec sympatizoval s Talibanom. Tieto fakty ma priviedli k myšlienke dozvedieť sa viac o krajine samotnej, o jej histórii, ľuďoch a v neposlednom rade o jej ekonomike.

Štruktúrne je práca rozdelená na dve tematické časti. Prvá časť je zameraná na špecifiká islamských ekonomík a druhá samotnému Afganistanu.

V úvode prvej časti pokladám za veľmi dôležité vysvetliť pojem „islamský svet“ a jeho, pre mnohých ekvivalent „arabský svet“. Chcela by som sa zamerať na geografické a etnické vymedzenie jednotlivých „svetov“, ich spoločné rysy a odlišnosti. Samotný svet islamu, či „islamský svet“ je rozlohou veľmi veľký a každá jeho časť má svoje špecifiká, ktoré u iných štátov nenájdeme. Preto je veľmi náročné, ak nie nemožné tieto jednotlivé špecifiká zovšeobecniť. Preto som sa rozhodla pojať prvú časť prevažne teoreticky. Po ozrejmnení pojmov „islamský svet“ a „arabský svet“ nasleduje časť o islamskej ekonomii a bankovníctve, ktorá rozoberá základné rozdiely medzi islamským a ostatnými ekonomickými smermi, vplyv náboženstva a postavenie vlády v islamskej ekonomike či základné rysy, históriu a súčasnú situáciu islamského bankového sektoru. Na záver prvej časti

práce by som chcela v krátkosti zmieniť základné rysy a problémy súčasných islamských ekonomík ako celku.

Druhá časť práce pojednáva o Afganistane, ako jednej z mnoha a v súčasnosti asi najznámejšej islamskej krajine. Pri slove Afganistan nám takmer vždy napadnú pojmy ako terorizmus, Usáma bin Ládín, vojna, či najväčší producent ópia na svete. Afganistan je krajina plná kontrastov, nádherných hôr, chudobných pastierov a ľudí, ktorí sa nikdy nevzdávajú a bojujú za svoje šťastie do posledného dychu.

V úvode druhej časti by som chcela krajinu stručne charakterizovať, uviesť jej históriu, politickú (súčasnú aj minulú) situáciu. Jadrom tejto časti je hospodárstvo a ekonomika, v ktorej má najdôležitejšie postavenie poľnohospodárstvo a chov dobytka.

Zdrojmi na napísanie tejto práce mi boli knižné publikácie zaoberajúce sa islamskou problematikou a Afganistanom, nespočetné množstvo internetových stránok medzinárodných organizácií, či novinových príspevkov a celkový obraz dotvorila beletria.

1. Islamský svet

Pod pojmom „islamský svet“ si často krát predstavíme niečo starodávne, orientálne, plné mystiky, či na druhej strane zahalené ženy od hlavy po päty a ich mužských polovičiek ozbrojenými od hlavy po päty s teroristickými myšlienkami. Existuje však niečo také, čo my, ľudia západnej civilizácie nazývame islamský svet? Podľa známeho arabistu a islamistu Miloša Mendela ide o akúsi fikciu, nepresný termín, často krát užívaný v snahe zovšeobecniť určitú „neeurópsku“, či „nezápadnú“ časť sveta¹. Tak, ako nie je možné zovšeobecniť západnú civilizáciu ako kresťanskú (hoci väčšina obyvateľstva sa hlási ku kresťanstvu) nie je možné jednoznačne vymedziť islamský svet.

V posledných rokoch má islam, ako jedno zo svetových náboženstiev rastúci počet nových veriacich. V súčasnosti je podľa islamských zdrojov na svete 1,82 miliardy veriacich moslimov v roku 2009.² a po roku 2008 sa stalo najväčším svetovým náboženstvom v počte veriacich, keď predbehlo aj katolíkov.³ Rastúcu tendenciu nemá len v kolíske islamu, ale s postupnou migráciou a globalizáciou ho môžeme nájsť na všetkých kontinentoch. Preto nie je možné jednoznačne vymedziť jeho pôsobenie a tzv. islamský svet.

Vo všeobecnosti sa najčastejšie „islamským svetom“ označuje územie, kde hlavným náboženstvom, či ideológiou je islam. Toto územie je obývané mnohými národmi, etnikami, či štátmi, preto je veľmi rôznorodé a niekedy je veľmi ťažké nájsť spoločné črty daných krajín a štátov.

Prevažne možno hlavné krajiny islamského sveta situovať do severnej až strednej časti Afriky a západnej až strednej Ázie. Hoci sa geograficky dá „islamský svet“ vyčleniť veľmi ťažko (už spomínané početné komunity po celom svete) jeho kolíska a tzv. „hlavný stan“ je možno vymedziť ako oblasť medzi Marokom na západe, Indonéziou na východe, Somálskom na juhu a Tureckom na severe (Mapa 1).⁴

Všeobecne sa za hlavný rys toho, že krajina patrí do „islamského sveta“ pokladá počet veriacich moslimov presahujúcich 50% obyvateľstva danej krajiny. Nad 50% moslimov majú štáty: Albánsko, Azerbajdžan, Indonézia, Kazachstan, Kyrgystan, Palestínska autonómia, Senegal, Sýria, Tadžigystan, Turecko, Turkmenistan a Uzbekistan. V niektorých krajinách je islam štátnym náboženstvom: Alžírsko, Bahrajn, Bangladéš, Egypt, Irak, Jordánsko, Malajzia, Maledivy, Maroko, Omán, Somálsko, Spojené arabské emiráty a Tunis. Niektoré štáty však

¹ MENDEL, Miloš. Existuje vôbec „islamský svet“?. *Nový Orient* [online]. 2004, 1/2004, [cit. 2010-03-09]

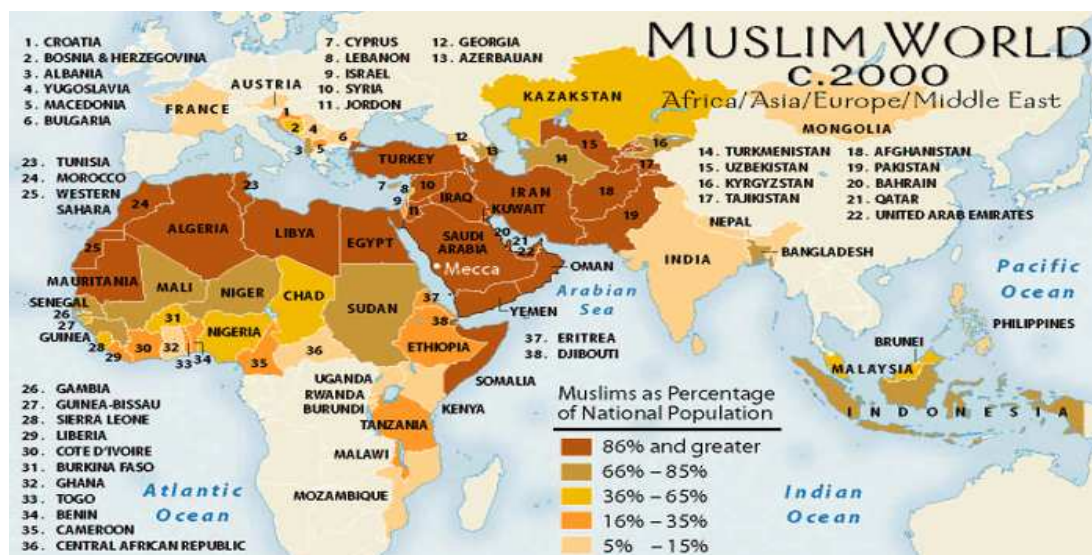
² *Islamicpopulation.com* [online]. 27.8.2009 [cit. 2010-03-09]. MUSLIM POPULATION WORLDWIDE.

³ Počet muslimů předčil katolíky, oznámil poprvé Vatikán. *Idnes.cz* [online]. 30.3.2008, [cit. 2010-03-09].

⁴ Encyklopédia Wikipédia: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Isl%C3%A1m> 4.3.2010

islam zakomponovali aj do štátneho zákonodárstva, čo znamená, že štát sa riadi tým, čo je napísané v Koráne, či už v oblasti ekonomiky, zdravotníctva, školstva alebo všeobecného spoločenského správania a zároveň je islam štátnym náboženstvom. K týmto štátom sa radia: Afganistan, Brunej, Irán, Jemen, Katar, Komory, Kuvajt, Líbya, Mauritánia, Pakistan, Saudská Arábia a Sudán.⁵

Mapa 1. „Moslimský svet“

Prevzaté z http://www.josephcamilleri.com/images/muslim_World2000.jpg; 4.3.2010

Ako je už uvedené vyššie v texte, „islamský svet“ tvoria rôzne národy a štáty, medzi ktorými nachádzame obrovské odlišnosti, či už z ekonomického hľadiska, postavenia na medzinárodnom poli alebo životnej úrovne . Niektoré patria medzi najchudobnejšie oblasti sveta (Sudán, Mauretánia, Bangladéš) a iné medzi tie najbohatšie (Saudská Arábia, Katar, Bahrajn, Spojené arabské emiráty).

Politická forma riadenia je rôzna a má formu republiky autokratického typu (napr. Egypt, Tunisko, Sýria), monarchie absolutistického typu (napr. Saudská Arábia, Bahrajn, Jordánsko, Maroko), diktátorského režimu (Irak), ale aj demokratického štátu (Albánsko a sekulárne Turecko).⁶ Je spojená s históriou jednotlivých krajín, ich ekonomickou a sociálnou situáciou, či orientáciou na separatistické a teroristické skupiny.

Kultúrne a jazykovo môžeme rozdeliť moslimov do jednotlivých kultúrnych okruhov. Do týchto okruhov sa však zaraďujú aj moslimovia, ktorí nepatria do vymedzeného „islamského sveta“, ale predstavujú ich významnú časť.

⁵ Encyklopédia Wikipédia: http://cs.wikipedia.org/wiki/Is%C3%A1msk%C3%BD_sv%C4%9Bt 4.3.2010

⁶ Encyklopédia Wikipédia: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Is%3%A1m> 9.3.2010

Prvým okruhom je *Arabsko – berberský kultúrny okruh*, kam sa zaraďujú krajiny severnej Afriky a arabského poloostrova. Tento región sa častokrát rozdeľuje na mašrik – arabský východ (na východ od Egypta) a maghrib – arabský západ (krajiny na západ od Egypta). Typickým jazykom je arabština a prevažná väčšina veriacich moslimov sú suniti.

Druhým kultúrnym okruhom je *Turecký kultúrny okruh*. Patrí sem Turecko, bývalé stredoázijské republiky, tzv. Čahár-e ajmak a ostatné turkotatárske národy. Obyvatelia sú poväčšine suniti a hovorené jazyky patria do rodiny altajských jazykov.

Ďalšími okruhmi sú *Balkánsky a Kaukazský kultúrny okruh*. Sú to predovšetkým obyvatelia Balkánu a pôvodní obyvatelia Kaukazu majúci veľa spoločného s Tureckým kultúrnym okruhom.

Do *Perzského(iránskeho) kultúrneho okruhu* patria obyvatelia Iránci, Kurdovia, Afgánci a Tadžikovia. Hovorené jazyky patria do iránskej vetvy indoeurópskych jazykov. Jedinými šiitmi v tejto perzsko – iránskej oblasti sú Azerbajdžania.

Významnou súčasťou islamského sveta je *Indický kultúrny okruh*, kde má islam menšinové postavenie (predstavuje len 13,4 % veriacich⁷), avšak v absolútnych číslach je počet islamsky veriacich Indov vyše 155 miliónov, čo nie je zanedbateľné číslo. Okrem Indie sem zaraďujeme Pakistan, Bangladéš, Maledivy a Komory. Typické jazyky pochádzajú z indickej vetvy indoeurópskych jazykov a obyvateľstvo sú prevažne suniti avšak s vysokým podielom šiitských siekt.

Najľudnatejšiu časť islamského sveta tvorí *Malajzijský kultúrny okruh*, kam patria krajiny ako Malajzia, Filipíny a Indonézia.

Čínsky kultúrny okruh zahŕňa sunitských moslimov žijúcich predovšetkým v strede a na severe krajiny v okolí rieky Chuang-che.

Za najrozmanitejší kultúrny okruh sa dá považovať *Africký kultúrny okruh*, ktorý tvoria moslimovia tmavej pleti zo subsaharskej Afriky. Vysoké percento tmavých moslimov žije v najchudobnejších častiach sveta (Sudán, Mali, Niger), v okolí Guinejského zálivu a vo východnej Afrike na pobreží Indického oceánu. Jednoznačnú väčšinu predstavujú sunitský moslimovia.⁸

⁷ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY [online]. 24/03/2010 [cit. 2010-04-09]. THE WORLD FACTBOOK - INDIA.

⁸ E-Islam.cz [online]. 05/07/2009 [cit. 2010-04-09]. MUSLIMSKÉ NÁRODY A KULTURY SVĚTA.

1.1. Arabský svet vs. „islamský svet“

Častokrát sa v spoločnosti zamieňa pojem „arabský svet“ a „svet islamský“. Hoci sa jedná o podobné pojmy s veľkým množstvom spoločných črt je potrebné ich rozlišovať.

Arabský svet tvoria Arabi ako etnická skupina, hovoriaci arabštinou, ktorá pozostáva z niekoľkých dialektov. Hoci drvivá väčšina arabov sú moslimovia, existujú skupiny iného vierovyznania (napr. kresťania v Egypte, Sýrii, Libanone, Jordánsku, či židia v Maroku a Tunise). Naproti tomu „islamský svet“ tvorí veľké množstvo etnických skupín a národností, ktorých ich spoločným prvkom je viera v islam. V súčasnosti tvoria Arabi 1/4 islamských veriacich.⁹

Dôležitú úlohu Arabov v moslimskom svete zohráva aj fakt, že arabština je jazykom Koránu a Sunny, liturgickým a modlitebným jazykom.¹⁰

Geograficky sa arabský svet rozprestiera na severe Afriky, pokrýva celý Arabský poloostrov (viď Mapa 2) a tvoria ho štáty: Bahrajn, Jemen, Omán, Saudská Arábia, Spojené arabské emiráty, Katar, Sudán, Egypt, Libanon, Palestína, Irak a Maghreb (Maroko, Západná Sahara, Alžírsko, Tunisko, Líbya, Mauretánia).¹¹

Mapa 2: Arabský svet

Prevzaté z http://www.sonoma.edu/users/l/laney/geog302/resources/supplem/arab_world.jpg; 9.3.2010

Štáty arabského sveta sú politicky a ekonomicky rozmanité. Východ tvoria bohaté ropné krajiny (Arabský poloostrov), západ je chudobnejší s orientáciou na Európsku úniu.

S fungovaním arabského sveta je spojená aj regionálna organizácia Liga arabských štátov, ktorej podoba v „islamskom svete“ neexistuje. Vznikla podpísaním *Paktu Ligy arabských*

⁹ Encyklopédia Wikipédia: http://en.wikipedia.org/wiki/Arab_world 9.3.2010

¹⁰ *E-Islam.cz* [online]. 05/07/2009 [cit. 2010-04-09]. MUSLIMSKÉ NÁRODY A KULTURY SVĚTA.

¹¹ *Babylon90.com* [online]. 2007 [cit. 2010-03-09]. Arabský svět.

štátov v roku 1945 (podpísalo 7 štátov - Egypt, Irak, Jemen, Jordánsko, Libanon, Saudská Arábia a Sýria) za účelom spolupráce v oblasti ekonomiky, kultúry a politiky a v roku 1950 k tomu pribudla oblasť kolektívnej bezpečnosti. V súčasnosti je počet jej členov 22.¹²

¹²Encyklopédia Wikipédia: http://cs.wikipedia.org/wiki/Liga_arabsk%C3%BDch_st%C3%A1t%C5%AF
9.3.2010

2. Islamská ekonómia a bankovníctvo

Arabské slovo islam znamená podriadenie sa, alebo odovzdanie sa Bohu. Je odvodené od slovného základu „*silim*“, resp. „*salám*“, čo znamená mier. V náboženskom zmysle slova ide o „úplné odovzdanie sa do Božej vôle a podrobenie sa jeho prikázaniam. V tomto duchu sa nesie celý život veriaceho moslima. Moslim jedná podľa svojho náboženstva v súkromí i na verejnosti, či ide o lásku alebo obchod. Preto v niektorých prípadoch sa neznalcovi islamskej kultúry môže zdať správanie svojho obchodného partnera zvláštne a nevysvetliteľné. Preto by som chcela v nasledujúcej časti priblížiť základné rysy islamského ekonomického systému, o špecifiká podnikania v islamskom svet a zároveň v krátkosti charakterizovať islamský bankový systém.

2.1. Islamská ekonómia

Ako akademická disciplína sa islamská ekonómia objavila po prvý krát v polovici 60.rokov 20.storočia. Inštitucionálny charakter nadobudla počas ropného boomu v 70.rokoch , keď štáty produkujúce a vyvážajúce ropu vlastnili značné sumy peňazí a významne sa na projekte podieľali¹³.

Islamský ekonomický systém je postavený na Božích prikázaniach, eticko-ekonomických a morálnych pravidlách, zákazoch a odporúčaniach, ktoré majú za cieľ vytvoriť morálne a funkčne dokonalejší systém ako kapitalizmus, alebo socializmus. Podľa významného islamského intelektuála M. Bákira as - Sadra, ktorý patrí medzi najvýznamnejšie osobnosti islamského ekonomického myslenia, sa nedá islamskou ekonómiu zaoberať oddelene od ďalších komponentov islamského sociálneho a politického systému.¹⁴

V islamských svätých knihách môžeme nájsť verše hlásajúce voľnú trhovú súťaž a slobodu podnikania(Korán a Sunna), ako aj verše nabádajúce k centrálnemu plánovaniu a bratskej solidarite veriacich(duch Zákona). Avšak vo všeobecnosti prevažuje literatúra charakterizujúca islamský ekonomický systém ako trhovo orientovaný. Svojou kritikou kapitalizmu vo vzťahu prosperity jednotlivca na úkor spoločnosti a zároveň kritikou socializmu, ktorý neposkytuje možnosť na súkromné podnikanie a hospodárenie, sa nedá islamský ekonomický systém jednoznačne zaradiť k trhovo orientovanému alebo centrálne riadenému ekonomickému mechanizmu.

¹³ PIPES, Daniel. *Danielpipes.org* [online]. 26.september 2007 [cit. 2010-05-07]. Čo znamená pojem islamská ekonomika?

¹⁴ Kropáček, L.: Islámský fundamentalismus, Vydavateľstvo Vyšehrad, 1995, str.92 - 98

V histórii jeho ekonomickej vedy nachádzame aj pokus o akúsi cestu medzi kapitalizmom a socializmom vypracovanú M.Báqírom as - Sadrom, ktorá sa zaoberá ekonomickým systémom od prvej fázy, v ktorom štát nesie zodpovednosť za uspokojenie základných potrieb obyvateľstva, k neskoršej trhovej liberalizácii a väčším nerovnostiam príjmov, až dosiahnutý systém rozvoja umožní znížiť štátne zásahy bez ujmy voči sociálne slabším vrstvám obyvateľstva. Ide teda o zmiešaný typ ekonomiky, kde súkromné vlastníctvo dopĺňa základnú, smerodajnú hospodársku politiku štátu, ktorému patrí všetko nerastné bohatstvo a suroviny.¹⁵

2.1.1 Hlavné znaky islamského ekonomického systému

Ekonomický systém Islamu kladie na prvé miesto morálku, vzájomnú zodpovednosť a spoluprácu. Podľa M. Sedlačka, môžeme vymedziť zásady, na ktorých stojí islamský ekonomický systém:

- Ľudská sloboda a dôstojnosť
- Spravodlivosť, cnosť, veľkorysosť, štedrosť a starostlivosť o blížnych
- Boj proti korupcii, nespravodlivosti a utláčaniu
- Viera, že Zem patrí všetkým
- Boj proti ekonomickému elitárstvu
- Boj proti tomu, aby niekto žil z práce iných a bol pre nich bremenom
- Bohatstvo získané zákonnými spôsobmi¹⁶

Islamský systém zaručuje plné uznanie nezávislej existencie jednotlivca a jeho prirodzenú snahu o prácu a majetok bez akýchkoľvek intervencií vlády. Každý jednotliviec, či spoločnosť si môže svojvoľne zarábať na živobytie, avšak v súlade s Koránom a obmedzeniami stanovujúce *Sharí'aou*, čo znamená vyhýbať sa činnostiam, ktoré sú protizákonné, morálne a eticky neakceptovateľné. Islam striktné zakazuje obchodovanie na úkor jednej zo strán, či konečného spotrebiteľa.

Zisk jednotlivca by však nemal znamenať stratu ostatných, naopak ho morálny systém vedie k spravodlivej alokácii a distribúcii a motivuje ho nenasledovať svoje osobné záujmy spôsobom, ktorý by narušal spoločenské blaho. Z tohto dôvodu sú bohatí zdaňovaní na pomoc chudobným na základe troch mechanizmov, ktoré zabráňujú kumulácii kapitálu v rukách

¹⁵ Kropáček, L.: Islamský fundamentalismus, Vydavateľstvo Vyšehrad, 1995, str.92 - 98

¹⁶ Sedlačko, M.: Komparatívne ekonomické systémy (Úvod do štúdia). Bratislava 2003, Vydavateľstvo EKONÓM, str. 104

jedinca a menšín: zakát¹⁷, zákony o dedičstve (povinnosť deliť majetok na rovnaké časti pre všetkých príbuzných) a zákaz úroku.¹⁸

Ako už bolo v texte spomenuté, islamské náboženstvo povzbudzuje človeka k práci a k podnikaniu, pretože má právo na zárobok a vlastníenie majetku. Islam priamo nariaďuje, aby bol veriaci sebestačný a nezávislý na druhých osobách. Závislosť práceschopnej, avšak nepracujúcej osoby je považované za hriech, spoločenskú stigmatu a zahanbujúce pokorenie. K sebestačnosti a nezávislosti prispieva hlavne práca, ktorá je v islame veľmi cenená a rešpektovaná, avšak musí byť vykonávaná v súlade s islamskými pravidlami, teda nesmie obsahovať necudnosť, alebo je morálne neakceptovateľná. V práci Taqiuddina an-Nabhaniho a Hizb ut-Tahrira „The Economic System of Islam“ uvádzajú päť dovolených spôsobov získania majetku prácou:

- Kultivácia ešte nevyužitej zeme
- Extrahovanie toho, čo sa nachádza v zemi a vo vzduchu
- Poľovanie
- Maklérska odmena (Samsara) a sprostredkovateľská kancelária (Dalala)
- Partnerstvo osôb a kapitálu (Mudharaba)
- Árenda – nájomné (Musaqat)
- Pracovanie iných za mzdu

Všetok zárobok, ktorý človek získa poctivým a zákonným spôsobom zostáva v jeho rukách, je jeho súkromným vlastníctvom a nemôže mu byť odňaté štátom, ani nikým iným. No na druhej strane za zaručenie práva súkromného vlastníctva je nutné plniť záväzky voči spoločnosti, ktoré majú podobu daní. Dá sa teda povedať, že jednotlivec je zodpovedný za prosperitu štátu a štát za jeho bezpečnosť.¹⁹

Obchodu patrí v islamskej ekonomike značná pozornosť. Podľa islamského práva sa rozlišujú dva druhy obchodu: povolený obchod Halal, ktorý predstavuje predaj Bai'a a zakázaný obchod Haram, nazývaný úžerou Riba. Proces predaja je vymedzený dvoma zmluvnými stranami, jedna na strane ponuky Ijab a druhá na strane predaja Qabool. Islam zároveň stanovuje zásady a praktiky obchodovania, ktoré sú povolené a zakázané.

Medzi základné zásady obchodovania podľa islamského náboženstva patria: profitovanie z obchodu len na základe legálnych aktivít (vylučuje sa čo i len náznak pochybného obchodu), absolútny zákaz úroku, vzájomný súhlas oboch strán pri uzatváraní

¹⁷ Zakátu a uákazu úroku sa budem venovať špecifickejšie v iných častiach tejto práce

¹⁸ KHAN, Adnan. *Khilafah.com* [online]. 04 JULY 2009 [cit. 2010-05-07]. Islam and Taxation

¹⁹ *Islamweb.cz* [online]. neuvedené [cit. 2010-05-07]. EKONOMICKÝ ŽIVOT

zmlúv, pravdivosť pri obchodných jednaniach, dôveryhodnosť obchodníka, zhovievavosť a štedrosť, plnenie záväzkov a slušné zaobchádzanie so zamestnancami. Najdôležitejším princípom je však milovať Alláha viac ako obchod a najprv rokovať s moslimskými obchodníkmi a až potom s nemuslimskými.²⁰

Na druhej strane existujú zakázané praktiky obchodovania, medzi ktoré patria: obchodovanie s mŕtvymi zvieratami, ktoré neboli zabité podľa islamského náboženstva, predaj tovaru, ktorý nieje v danom momente obchodu k dispozícii, samovoľné fixovanie cien, hromadenie potravín za účelom zvýšenia ich nedostatku a tým ceny, z čoho má vlastník profit, podvod, sprenevera, či zdôraznenie kvality tovaru prisahaním na Alláha.²¹ Okrem zakázaných praktík obchodovania existujú reštrikcie na vymedzené druhy tovaru, napríklad absolútny zákaz obchodovať s bravčovým mäsom alebo alkoholom.

2.1.2 Islamské podnikateľské prostredie

Podnikateľské prostredie sa častokrát príliš nelíši od toho na Západe, avšak nájdeme v ňom viaceré rozdiely. Okrem tradičných islamských podnikov sa vyskytujú aj tradične kapitalistické spoločnosti. Tie na rozdiel od islamských neprihliadajú na osobné zložky podnikania, ale najmä na finančnú stránku. Medzi takéto spoločnosti sa radia podielové spoločnosti, komerčné spoločnosti a družstevné spoločnosti.

Tradičným zástupcom islamského podniku je Islamská obchodná spoločnosť Ash – Sharika, ktorá vyjadruje podľa islamského práva a zvykov zmluvu medzi dvoma, alebo viacerými osobami, ktoré súhlasia vykonávať finančnú prácu s cieľom nadobúdať zisk. Partnerstvo je povolené ako medzi moslimami, tak aj medzi nemoslimami žijúcimi pod islamskou autoritou, nazývaných Dhimmismi a navzájom medzi nimi.

Na základe Božích príkázaní zjavených prorokovi Muhamedovi rozlišuje islam päť typov obchodných spoločností:

Spoločnosť rovných *Al-Inan*: je tvorená dvomi spoločníkmi Abdan so svojim vlastníctvom. Delia sa o prácu a zisk medzi sebou spôsobom *‘Inan*, čo znamená rovnakým právom disponovania

Spoločnosť osôb *Al-Abdan*: je tvorená dvomi, alebo viacerými osobami zúčastňujúcich sa na obchode osobne a bez ich kapitálu. Podieľajú sa na tom, čo získajú prácou duševného alebo fyzického charakteru

²⁰ *Islamic-world.net* [online]. 2003 [cit. 2010-04-20]. General Ethical Guidelines for Muslims in Business.

²¹ SABAHUDDIN, Azmi. *Renaissance.com.pk* [online]. neuvedené [cit. 2010-04-20]. An Islamic Approach to Business Ethics.

Spoločnosť osôb alebo kapitálu *Mudharaba*: predstavuje tzv. pôžičkový systém Qiradh, v ktorom obchodujú osoby so svojim majetkom a zisk si delia na základe ustanovení v zmluve

Spoločnosť s dobrou povestou *Wujooh*: je asociáciou dvoch osôb s majetkom tretej

Spoločnosť rokovania *Mufawadha*: na podnikaní sa podieľajú dvaja partneri spôsobom, ktorý predstavuje ľubovoľnú kombináciu spoločností ‘Inan, Abdan, Mudharaba a Wujooh

2.1.3 Úloha štátu v islamskej ekonomike a systém daní

Základným znakom islamského obchodovania je úplná ekonomická sloboda, bez akýchkoľvek intervencií vlády. Vláda zasahuje do fungovania trhu len v prípade, že dochádza k porušovaniu zásad Koránu alebo k nespravodlivosti voči účastníkom trhu. Tá bude po určitú dobu trh regulovať, kým sa opäť obchodovanie nenavráti k učeniu Koránu.

Podľa Muhammada Báqira as – Sadra, ktorý je zástancom intervencií štátu vo viacerých oblastiach, je to práve štát, ktorý má akumulovať dostatok kapitálu na rozsiahlejšie projekty a tým zároveň odčerpávať prebytočné prostriedky obyvateľstva, čím by zabránil bezúčelnému hromadeniu peňazí v rukách jednotlivcov.²²

Okrem iného zostáva faktom, že štát spolu s náboženstvom sú hlavnými garantmi spravodlivého rozdeľovania bohatstva a spoločenského blaha medzi obyvateľov. Toto rozdeľovanie je zabezpečované systémom daní, ktoré sú hlavným zdrojom príjmov štátneho rozpočtu. Medzi základné typy daní využívané v islamskom ekonomickom systéme patria:

Zakát: je povinnou daňou (platí to však len voči moslimom) a odvádza sa na konci lunárneho roku. Podľa islamského práva šarí a má zakát odvádzať každý dospelý moslim, ktorého majetok presahuje presne stanovené minimum.²³ Hoci je oficiálne jeho výška dobrovoľná, mal by predstavovať minimálne 2,5 % z majetku (bez pôdy a nezdaniiteľného minima). Zakát je vyberaný medzi bohatými a distribuovaný medzi chudobných a ľudí v ťažkej sociálnej situácii. Oveľa viac sa však v islamskej spoločnosti cení ako prejav solidarity almužna sadaga, ktorá sa dáva bez vedomia ostatných.

Tithe: je daň z poľnohospodárskej produkcie a ako zakát je vyberaná len od moslimov. V prípade, že úroda nebolo potrebné zavlažovať, je daň 10 %, ak však áno, jej výška je stanovená na 5 %

²² WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*, str. 38

²³ LUNDE, Paul. *ISLÁM : VIERA, KULTÚRA, DEJINY*, str.64

Ghanimah: je daň na majetok a bohatstvo získané počas vojny (vojenská korisť), z ktorého sa odvádza štátu 1/5

Džizja: daň vyberaná od nemoslimov namiesto vojenskej služby (pre moslimov je vojenská služba povinná), ktorej hodnota sa dá prirovnať k hodnote zakátu

Charadž: je ročným poplatkom, ktorý platia porazené/dobyté krajiny moslimom

Hlavnými výdavkami štátneho rozpočtu sú peniaze venované chudobným, sirotám a iným príjmom dobročinnosti a výdavky smerujúce na fungovanie armády, polície, a budovanie ciest, mešít, knižníc, škôl, nemocníc a iných zariadení²⁴.

2.1.4 Islamské právo šarí'a a jeho vplyv na obchod

Šarí'a nieje zákonom v pravom slova zmysle, ale presahuje ho tým, že všetky vzťahy medzi Bohom a ľuďmi sú chápané ako zmluvný vzťah medzi Bohom a jeho služobníkom. Tento vzťah vychádza z predpokladu, že Boh všetko stvoril a preto mu všetko náleží. Ľuďom je bohatstvo len prepožičané a preto je ich povinnosťou ho užívať a spravovať výhradne spôsobom, ktorý je Bohom určený.²⁵ Tento postoj sa odráža vo fungovaní islamského ekonomického systému a jeho jednotlivých zložiek.

Z dôvodu rozdielu medzi tradičnými prameňmi práva, ktoré boli zjavené prorokovi Mohamedovi v 7.storočí n.l. a dnešnej potrebe využitia práva sa islamské právo vzťahuje predovšetkým na právo rodinné, dedičské, postavenie žien, niektoré zákazy a tresty. Moderné aspekty práva (najmä právo obchodné) sa riadia buď právom kontinentálnym, alebo anglo – saským.

Obchodné právo je upravené na základe práva západného typu, predovšetkým obchodné spoločnosti a väčšina obchodných zmlúv. Napriek tomu si Islam ponecháva aj v tejto sfére významný vplyv, čo môže viesť k neplatnosti uzatvorených zmlúv, či inému obsahu, ako bol stanovený pri uzatváraní zmluvy. Príkladom je zákaz hazardu, čo však môže byť premietnuté do bežných zmlúv, kde odmena závisí na postúpení rizika. V niektorých krajinách sa neberie do úvahy rozdiel medzi hazardom a poistením, preto je odstránenie, či zníženie rizika prostredníctvom poistenia zakázané. Taktiež sú šarí'ou zakázané hypotéky (zástavné právo na nehnuteľnosť), ktoré sú považované za určitú formu hazardu, ako aj predaj špekulatívnych akcií.

Ochrana obchodného tajomstva, duševného vlastníctva, či ochranných známk sa v islamskom svete netešia veľkej obľube z dôvodu pokladania znalostí za verejné a spoločné

²⁴ KHAN, Adnan. *Khilafah.com* [online]. 04 JULY 2009 [cit. 2010-05-07]. Islam and Taxation

²⁵ NĚMEC, Petr. *Bankovní poplatky.com* [online]. 25.07.2009 [cit. 2010-05-02]. ISLÁMSKÉ BANKOVNICTVÍ

bohatstvo a dedičstvo ľudstva. Zapojenie krajín do medzinárodného obchodu a ich účasť v medzinárodných organizáciách (Svetová obchodná organizácia WTO, WIPO) majú za následok vydávania zákonov na ochranu spomínaných komodít.²⁶

2.2. Islamské bankovníctvo

V čase finančnej a hypotekárnej krízy sa hľadá alternatíva k súčasnemu finančnému systému západných krajín. Podľa niektorých odborníkov (napríklad podľa generálneho riaditeľa newyorskej spoločnosti Calyx Financial, Douglasa Johnsona) sa tou alternatívou môže stať práve islamské bankovníctvo, ktoré predstavuje akýsi etickejší prístup. V nasledujúcej časti by som sa preto chcela venovať základnej charakteristike islamského finančného a bankového sektoru – najmä odlišnostiam voči západným systémom, jeho krátkej histórii a postaveniu v súčasnom svete.

2.2.1. História islamského bankovníctva

Na rozdiel od „Západného sveta“, kde prvé bankové inštitúcie vznikali od stredoveku sa prvé banky v islamskom svete objavujú až v 19. storočí. Napriek tomuto faktu prebiehali v stredoveku peňažné operácie prostredníctvom kresťanov, židov a niektorých moslimov. Typickým nástrojom obchodovania bola *mudáraba*²⁷ a zmenka - *suftádža*, ktorá slúžila na splácanie dlhov, ale aj ako dnešné cestovné šeky. Avšak podľa Fischela sa zmenky dávali ako úplatky a nimi sa posielali dane z provincií do Bagdadu.

Začiatkom 19. storočia sa vo väčšine islamských krajín presadzovalo bankovníctvo západného typu, najmä z dôvodu rozvíjajúcej sa činnosti európskych bánk, ktoré na Blízkom východe poskytovali služby najmä nemuslimským obchodníkom, poprípade moslimským klientom, ktorí prísne nedodržiavali nábožensko-právne predpisy. Západné banky postupne zakladali v islamských krajinách svoje pobočky, alebo sa kapitálovo podieľali na založení miestnej banky formou spoločného podniku. Do začiatku prvej svetovej vojny sa vytvorila pomerne hustá sieť bánk, najmä v Egypte, Alžírsku a Tunisku. Dôležitú úlohu v počiatkoch islamského bankového sektoru zohrávali súkromné banky vo vlastníctve príslušníkov menšín, ktoré boli napr. v Bejrúte a Bagdade hlavným zdrojom financií.

²⁶ BOHÁČEK, Martin. *Základy srovnávacího obchodného práva islamského a Dálného východu : Srovnávací obchodní právo III.*. Vyd. první. Praha : Nakladatelství Oeconomica, 2004. 103 s.

²⁷ Dohoda, pri ktorej investor poskytuje svoje prostriedky (kapitál, alebo tovar) agentovi, ktorý hospodári s týmito prostriedkami (poskytuje odbornú znalosť, prípadne pracovnú silu) a po odčítaní vlastných nákladov vracia investorovi jeho vklad a dohodnutý podiel na zisku podľa vopred stanovených pravidiel. Podrobnejšie je tento prostriedok obchodovania vysvetlený v časti 2.2.4 Islamské financovanie

V 20. a 30. rokoch 20. storočia vznikajú centrálné banky a nové banky vo vlastníctve štátu. Na druhej strane je podporovaný vznik súkromných bánk, ktoré boli spájané s potrebou financovania rozvíjajúceho sa národného priemyslu.

V 50. rokoch sa začínajú objavovať problémy zosúladenia západného bankovníctva a učenia islamu (islam zakazuje úrok), ktoré doposiaľ stáli v pozadí z dôvodu záujmu o modernizáciu a rozvoj islamských krajín. Preto bola v Pakistane založená prvá islamská banka, ktorá poskytovala bezúročné pôžičky chudobnejším statkárom. Avšak vo svojej podstate sa jednalo najmä o operácie na základe obojstranných dohôd, nemožno o nej hovoriť ako o banke ako komerčnej inštitúcii. Zanikla na začiatku 60. rokov.

Sporiteľňa Mit Ghamr, založená v roku 1963 v Egypte významným spôsobom prospela k vytvoreniu dôvery k bankovníctvu na základe dôvery, ktorú získali zamestnanci. Jednalo sa predovšetkým o moslimov odborne spôsobilých, ale aj moslimov veriacich, ktorý sa stýkali s klientmi pri bohoslužbách. Týmto spôsobom sa inštitúcii podarilo získať klientov, ktorí predtým bankové služby odmietali lebo sa o ne nezaujímal. Hlavnou úlohou banky bolo poskytovanie krátkodobých a strednedlhých úverov, ktoré však neboli prístupné chudším roľníkom. Napriek tejto skutočnosti sa významne podieľala na rozvoji hospodárstva malých a stredných fariem a podnikov.

V 70. rokoch vplyvom ropných kríz a tým rastúceho bohatstva ropných krajín a tendencie k totálnej islamizácii spoločnosti, prechádza islamské bankovníctvo od teoretickej koncepcie k praxi a vstupuje na finančné trhy. Na konferencii ministrov zahraničných vecí krajín Organizácie islamskej konferencie (OIC)²⁸ v decembri 1970 zaznel návrh na vytvorenie medzinárodnej Islamskej banky pre obchod a rozvoj spolu s Federáciou islamských bánk, ktorých finančný systém by nahradil západný systém postavený na úroku, systémom založeným na finančnej spoluúčasti a zdieľaní zisku (resp. straty).²⁹ Okrem týchto inštitúcií mala byť založená inštitúcia, ktorá by sa špecializovala na investície a rozvojové projekty, ako aj asociácia islamských bánk, ktorá by fungovala ako poradenské centrum a poskytovala technickú pomoc krajinám, ktoré by mali záujem zakladať islamské banky a vytvárať islamský bankový systém. Medzinárodná asociácia islamských bánk vznikla v auguste roku 1977.

²⁸ Organizácia islamskej konferencie (OIC): inter-vládna organizácia pozostávajúca z 57 členských štátov. Predstavuje hlas moslimského sveta a snaží sa o zaistenie bezpečnosti a ochrany záujmov krajín moslimského sveta v duchu harmónie medzi všetkými ľuďmi sveta; <http://www.oic-oci.org/>

²⁹ Tieto organizácie mali za úlohu napr. financovať obchodné transakcie medzi islamskými krajinami, financovať inštitúcie zamerané na vývoj, položiť základy integrovaného islamského hospodárstva realizáciou prevodov atď., poskytovať dlhodobé a krátkodobé pôžičky pre komerčné a rozvojové projekty, podporovať centrálné banky...

V roku 1974 na základe konferencie ministrov krajín OIC bola založená Islamská rozvojová banka (ISBD)³⁰, ktorá poskytuje kapitál a bezúročné pôžičky na podporu rozvojových projektov a obchodu. Veľký podiel na rozvoji islamského bankovníctva má založenie Medzinárodného inštitútu islamského bankovníctva a ekonomiky (1982), ktorý sa venuje školeniu a výskumu.

V priebehu sedemdesiatych a osemdesiatych (najmä roky 1983 a 1984) rokov vznikali v celej rade islamských zemí finančné inštitúcie ako islamské komerčné banky, islamské investičné spoločnosti a medzinárodné holdingové spoločnosti. Tieto inštitúcie vznikali vo väčšine krajín iniciatívou súkromných osôb, avšak v Pakistane a Iráne to bola iniciatíva vlád.

V súčasnosti sa k islamskému bankovníctvu ako jedinému spôsobu vykonávania bankových transakcií hlásia Pakistan, Irán a Sudán. V Bangladéši, Malajzii, či v Turecku sa stretávame so zmiešaným modelom, teda konvenčný model bankovníctva funguje spolu s jeho islamskou podobou.

Taktiež je badateľná snaha západných bánk o získanie moslimských klientov, ktoré otvárajú divízie islamského bankovníctva. Medzi prvými bola Citibank, ktorá začala s islamskými finančnými inštitúciami pracovať na konci 70. rokov 20. storočia. Ďalej nasledujú banky ako Banque Nationale de Paris, Barclays, Commerzbank, či Deutsche Bank.

2.2.2. Súčasný stav islamského bankovníctva

Ako som už spomínala v úvode kapitoly, islamský finančný a bankový systém môže v dnešných časoch krízy a pádu bánk predstavovať nový spôsob finančníctva. Na rozdiel od veľkého množstva západných finančných inštitúcií majú islamské banky rekordný rast, podľa The Banker je to až 30 % ročne v roku 2009, v Perzskom zálive posilnili o 47, 5%, na Strednom východe o 40,4 % a v krajinách Európy, USA a Austrálie dokonca o 60,6 %.³¹ Tieto čísla zvyrazňuje aj fakt, že takmer 92 % (v roku 2009) všetkých moslimov ešte stále nemá bankový účet, čo spôsobuje, že aktíva islamských bánk tvoria len 0,7 % z celkovej hodnoty svetových bánk³² (Graf 1).

Islamské banky expandujú najmä v Ázii a v Afrike, kde majú svoje centrá v Dubai, Dauhá, Maname, Kuvajte, Rijáde, Singapure, Keni, či Južnej Afrike. Len od novembra 2008 do februára 2009 bolo vytvorených 11 nových islamských domov a 23 pobočiek už

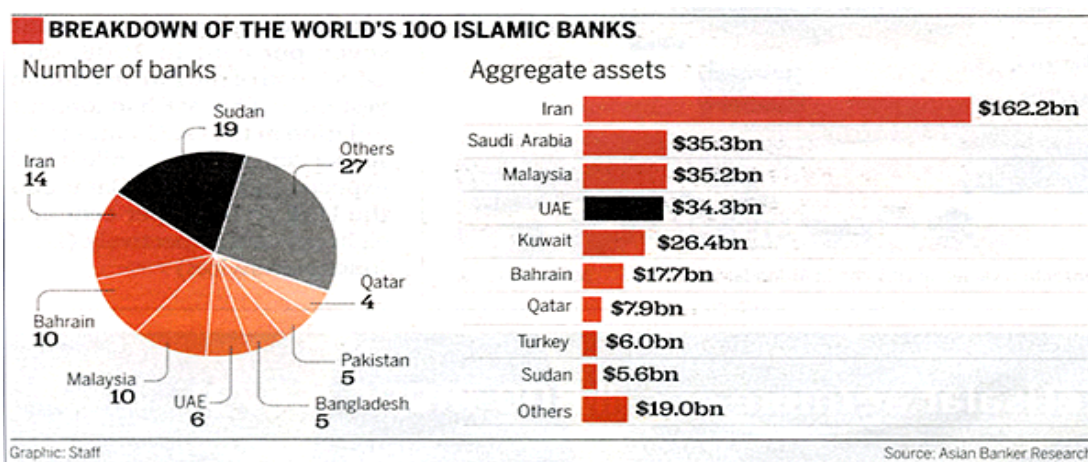
³⁰ www.isbd.org

³¹ TOMAN, Karel. Islámské banky inspirují Západ, šaríja krizi odolává. *Aktuálně.cz* [online]. 12.2.2009, [cit. 2010-05-02]

³² MRVA, Tomáš. Vzostup islamského kapitalizmu. *Ina[k] : central european magazine* [online]. 11.10.2009, [cit. 2010-04-30].

existujúcich. Zároveň sa však chcú orientovať na západné krajiny, najmä Európu, kde by poskytovali svoje služby tam žijúcim moslimom i nemoslimom. Taktiež menia svoje zameranie z horných vrstiev na širokú verejnosť, ponúkajú bankové produkty špeciálne pre ženy, alebo maloobchodníkom.³³

Graf 1: Nárast počtu islamských bánk a ich celkové aktíva

Údaje z roku 2008, prevzaté z: <http://www.zawya.com/story.cfm/sidZAWYA20080325033525>

Napriek výraznému rastu sa objavujú v islamskom svete určité obavy. Súvisia najmä s počtom vzdelaných a skúsených učencov, ktorí by dohliadali na realizovanie transakcií v súlade s islamským právom *šaríou*, a ktorí sú kľúčovými postavami v odvetví. Podľa odborníkov trvá „výchova“ takéhoto učenca viac ako desať rokov, čo znamená, že v najbližších piatich rokoch nebude podľa očakávaní nastupujúca generácia pripravená k práci, čo bude viesť k spomaleniu rastu a rozvoja islamského bankovníctva. Hlavným problémom však nie je nedostatočné vzdelanie, či neznalosť jazykov, ale vytvorenie rešpektu a nadobudnutie skúseností, čo trvá roky.³⁴

2.2.3. Špecifické rysy islamského bankovníctva

Hlavným rysom islamského bankovníctva je jeho riadenie podľa zákonov islamského práva *šaría*, ktorého hlavným zdrojom je svätá kniha moslimov Korán. Islam je silne sociálne orientované náboženstvo, v ktorom je solidarita jedným z jeho pilierov a z toho dôvodu je zakázaný akýkoľvek profit na úkor druhého.

Preto sa najčastejšie ako hlavný znak islamského bankovníctva uvádza zákaz úroku *ribá*. Ako už bolo spomenuté, Islam vo svojej podstate nieje proti rozmnožovaniu kapitálu, alebo

³³ TOMAN, Karel. Západní banky padají. Islámské expandují jako nikdy. *Aktuálně.cz* [online]. 3.2.2009, [cit. 2010-05-02]

³⁴ Islámské bankovníctví roste, chybějí mu ale učenci. *Aktuálně.cz* [online]. 28.1.2008, [cit. 2010-05-02]

bohatstva. Ide však o spôsob, akým sa človek k tomu bohatstvu dopracuje. Vo všeobecnosti sa *ribá* prekladá ako úrok. Samotný úrok je v moslimskom svete zakázaný a nežiaduci. Úrok je totiž spojený s časom, avšak čas je statkom, ktorým môže disponovať len Stvoriteľ a preto je nemiestne, aby ho bežný smrteľník využíval k svetským veciam, ako je zarábanie peňazí.³⁵

Na druhej strane možno pojem *ribá* chápať ako neprimeraný, nespravodlivý, alebo neoprávnený prospech plynúci zo zneužitia hmotnej núdze. To znamená, že ten kto požičiava peniaze nemôže žiadať akýkoľvek príplatok. Tento problém sa však v praxi odstraňuje zmluvami, ktoré síce otvorene nehovoria o úroku, ale o spôsoboch, ktorým dlžník odmení poskytovateľa pôžičky. V prípade bánk ide o odmenu, ktorú si banky stanovujú až na základe úspechu projektu, na ktorý požičiavajú (zároveň berú na seba riziko a preto sú oveľa opatrnejšie pri poskytovaní úverov).³⁶

Islam má okrem zákazu úroku vplyv aj na aktivity, alebo produkty bánk, ktoré nemôžu byť v rozpore s učením Koránu. Preto sú zakázané investície do firiem, ktoré majú spojitosť s tabakom, alkoholom, bravčovým mäsom, alebo pornografiou. Taktiež nemôže byť pôžička na kúpu pozemku použitá v prípade, že na danom mieste má vyrásť kasíno.³⁷ Ďalším vplyvom Islamu je postoj bánk k riziku. Islamské finančníctvo neuznáva peniaze, ktoré nie sú podložené skutočnou protihodnotou, najmä zlatom a likvidita bánk musí byť podložená vkladmi klientov. Tento postoj má za následok fakt, že islamské banky sa tak nezaplietli do špekulatívnych investícií typu swapov a derivátov.³⁸

2.2.4. Islamské financovanie

Mudáraba: dohoda, pri ktorej investor *rab al-mál* poskytuje svoje prostriedky (kapitál, alebo tovar) agentovi *muqárid*, ktorý hospodári s týmito prostriedkami (poskytuje odbornú znalosť, prípadne pracovnú silu) a po odčítaní vlastných nákladov vracia investorovi jeho vklad a dohodnutý podiel na zisku podľa vopred stanovených pravidiel (tie sa však dohadujú len v pomeroch podielu na zisku, nikdy nie ako konkrétne čiastky). Zvyšok zostáva agentovi. Počas celej doby mudáraby sú investované prostriedky vlastníctvom investora a za prípadne straty zodpovedá v plnej výške., čo znamená, že mudáraba vylučuje poskytovanie akejkoľvek záruky.

³⁵ NĚMEC, Petr. *Bankovní poplatky.com* [online]. 25.07.2009 [cit. 2010-05-02]. ISLÁMSKÉ BANKOVNICTVÍ

³⁶ TOMAN, Karel. Islamské banky inspirují Západ, šaríja krizi odolává. *Aktuálně.cz* [online]. 12.2.2009, [cit. 2010-05-02]

³⁷ Zájem o islamské banky vzrůstá. *Idnes.cz* [online]. 25.října 2001,[cit. 2010-05-02]

³⁸ TOMAN, Karel. Západní banky padají. Islamské expandují jako nikdy. *Aktuálně.cz* [online]. 3.2.2009, [cit. 2010-05-02]

Keďže islamské právo nezakazuje ďalšie transakcie s prostriedkami *rab al-mála*, je *mudárába* považovaná za piliere tzv. islamského bezúročného bankovníctva. Banka do vzťahu vstupuje ako vkladateľ a zároveň ako investor, keď vkladá peniaze zísané od klientov do transakcií s treťou stranou. Najčastejšie je *mudárába* používaná ku krátkodobému financovaniu a k nákupu tovarov.

Mušáraka: ide o spoluprácu, kedy všetky zainteresované strany poskytujú investíciu. Zisk a zároveň strata (na rozdiel od *Mudáráby*) sa rozdeľuje na základe pomeru vložených investícií. Ak však jedna zo strán poskytla napr. okrem kapitálu aj know-how má nárok na zvýhodnenie pri určovaní pomeru rozdeľovaného zisku, prípadne straty. Na druhej strane, ak len jedna zo strán svojou vinou (zanedbanie povinností, nedodržanie podmienok zmluvy atď.) zapríčiní stratu, nesie škodu v plnej výške.

V súčasnosti sa *mušáraka* používa pri transakciách vo všetkých časových horizontoch. Na rozdiel od *mudáráby* je jej využitie širšie. Využíva sa ako nástroj na jediný konkrétny účel – kúpa, alebo predaj (*komerčná mušáraka*).

V prípade účasti banky, je banka poskytovateľom kapitálu a klient sa venuje riadeniu obchodu. Ak banka postupne redukuje svoj podiel na podniku v prospech klienta, tak sa jedná o *partnerstvo klesajúca účasť* a v prípade, že je banka akcionárom podniku a podieľa sa na jeho riadení proti podielu na zisku, tak sa jedná o *stálu účasť* banky.

Murábaha: trojstranná zmluva, známa ako „náklady plus prirážka“. Banka v nej plní úlohu nákupcu tovaru od tretej strany, v prípade, že klient nemá dostatok peňazí na uskutočnenie nákupu. Banka okamžite odpredá klientovi aktívum, prípadne v odloženej platbe, alebo za pomoci vystavenia akreditívu v hodnote tovaru. Do doby vyplatenia celej čiastky ostáva tovar majetkom banky. Služba je poskytovaná bankou za vopred dohodnutú odmenu, ktorá je prirážkou ku kúpnej cene a sú v nej zahrnuté kúpne náklady.

Idžára: kontrakt, pri ktorom banka kupuje a prenajíma tovar požadovaný klientom, ktorý platí za prenájom. Majetok až do splatenia zostáva majetkom banky, ktorá počas doby prenájmu môže upravovať poplatok na základe tržných cien. Idžára je často využívaná pri obchodovaní s neislamskými partnermi.

Qard hasan: je bezúročná pôžička, ktorá je poskytovaná klientom v núdzi a proti zástave, avšak sa účtuje administratívny poplatok.

Istiná'a baj'salám: kontrakt, ktorý slúži na financovanie výroby na zákazku, kedy sa jedna strana zaväzuje, že vyrobí presne definovaný produkt za vopred stanovenú cenu a v určitom časovom horizonte. Po dokončení projektu ho banka odovzdá zákazníkovi, ktorý ho následne spláca za vopred stanovených podmienok. Využíva sa najmä v stavebníctve.

2.3. Špecifické znaky islamských ekonomík

Islamský svet v dávnej histórii predstavoval civilizáciu vyspelejšiu akou bola tá európska. Ťažké životné podmienky v púšti a obmedzené zdroje pitnej vody nevyhnutnej k prežitiu videli k rôznym vynálezom a zdokonaleniam v poľnohospodárskej oblasti. Ako prví, vynášli moslimovia vodný mlyn, pomocou ktorého neskôr vyrobili prvé pily, klapáčkové mlyny, či papierne. V priebehu 11.storočia mala každá provincia islamského sveta od al – Andalus a severnej Afriky až po Blízky východ a Strednú Áziu tieto nástroje. Neskôr uzreli svetlo sveta ďalšie moslimské vynálezy a jednoznačne prevyšovali Európu. Zlom nastal v dobe industriálnej revolúcie (1875), kedy sa vývoj v moslimskom svete akoby zastavil.

V súčasnosti je moslimský svet charakteristický svojou nerozvinutou infraštruktúrou, chudobou, nezamestnanosťou a ani náznakom po priemyselnom rozvoji, napriek tomu, že vlastní 74 % svetových zásob ropy .

Ekonomiky krajín islamského sveta sú charakteristické viac ako krajiny importujúce ako krajiny exportujúce (Príloha 4). Akýmsi paradoxom je v tomto prípade Blízky východ, ktorý napriek bohatým zásobám ropy dováža veľké množstvo spracovaných produktov práve „vďaka“ nedostatku rafinérií. Okrem svojho zamerania na export sa islamské ekonomiky častokrát vyznačujú zameraním len na jednu komoditu, čo spôsobuje nedostatočnú rôznorodosť ekonomiky a tým aj úzku základňu pre potrebné vedomosti a zväčšovanie nezamestnanosti a chudoby. Tento jav je typický pre krajiny Blízkeho východu bohatých na ropu a Africké krajiny bohaté na minerály.³⁹

Hospodársky je islamský svet (okrem krajín produkujúcich ropu) závislý na poľnohospodárskej výrobe. Ako som sa už zmienila, islamský svet trápí chudoba a v mnohých prípadoch aj nedostatok potravy. Zaujímavou sa však javí skutočnosť, že mnohé krajiny islamského sveta patria medzi popredných producentov poľnohospodárskych výrobkov (Turecko je 10.najväčší producent, Pakistan 15., Irán 21. a Bangladéš 27 – údaje z roku 2007.) a mnohé iné krajiny sú popri tom najväčšími producentmi v jednotlivých plodinách, napr. Egypt v dľaťoch, Indonézia v škorici, Sudán v ľavom mlieku, či Irán v pistáciách.⁴⁰

Chudoba

Chudoba islamského sveta je viac ako zrejmé a predstavuje závažný problém ekonomického rozvoja jednotlivých krajín. Podľa Ministerskej konferencie pre obchod

³⁹ KHAN, Adnan. *Khilafah.com* [online]. 30 may 2009 [cit. 2010-05-11]. Islam and Industrial development.

⁴⁰ *Khilafah.com* [online]. 21 august 2007 [cit. 2010-05-11]. Only the Khilafah can make Poverty History.

a rozvoj UNCTAD patrí 10 z moslimských krajín medzi najmenej rozvinuté štáty sveta⁴¹. Jedná sa o krajiny: Afganistan, Bangladéš, Burkina Faso, Čad, Džibuti, Guinea, Gambia, Somálsko a Sudán.

Podstatnou súčasťou chudoby je demografický vývoj. Ten je v mnohých krajinách výrazne nad priemer a možnosti obyvateľov, čo len prehľbuje chudobu. Momentálne v arabskom svete žije každý piaty Arab za menej ako \$2 na deň (údaje z roku 2007). Mnohé krajiny islamského sveta nemajú ani len prístup k najnevyhnutnejším ľudským potrebám.

Chudoba moslimského sveta plynie z výrazne nerovnomerného rozdelenia – krajiny produkujúce ropu majú jedny z najväčších zásob ropy na svete, avšak veľmi málo z tohto zisku sa dostane k jednoduchému obyvateľstvu, či príklad Pakistanu, kde 40 % všetkej pôdy vlastní 23 najvplyvnejších rodín (Príloha 3).

Významne sa na tomto fakte podieľa aj štruktúra islamskej spoločnosti. Nedeliteľné spojenie viery a politickej moci v jednu osobu je predpokladom pre dokonalé uplatňovanie autoritárskych a diktátorských režimov, ktoré sa v rôznych podobách vyskytujú v každej islamskej krajiny (okrem Turecka). Veľká časť z nich sú monarchie a v niektorých štátoch vládne jediná politická strana.⁴²

Vzhľadom na históriu je štruktúra arabskej spoločnosti daná na základe kmeňových väzieb. Mesto a vidiek sú spravované elitnými rodinami, na čele ktorých stoja lokálny „vodcovia“, ktorí ovládajú mestské štvrte a oblasti (podoba so sicílskou mafiou). Reálne fungovanie mocenských elít je založené na klientelistických princípoch, upevňujúcich nedemokratické systémy vlády. Klientelistické elity (predovšetkým v elitných vojenských útvaroch, spravodajských a bezpečnostných službách), dynastie, rodiny, či politické strany sa hlbšej integrácii bránia z dôvodu straty suverenity a moci.⁴³ Podstatnejšie než zvyšovanie blaha krajiny sú pre nich ich vlastné mocenské záujmy a upevnenie svojej moci do budúcnosti.

Ropa

Ropa patrí medzi najvýznamnejšie obchodné komodity islamského sveta a dovoľím si povedať, že je tým najdôležitejším. Krajiny islamského sveta, najmä štáty Arabského poloostrova majú najväčšie zásoby ropy na svete (Graf 2, Graf 3) a zároveň sú aj najväčšími producentmi (7 arabských krajín patrí medzi 15 najväčších svetových producentov ropy

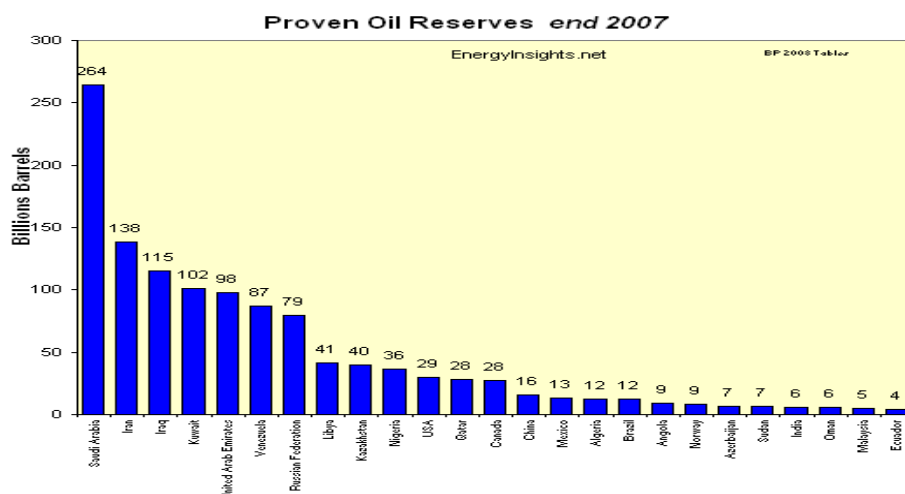
⁴¹ Do najmenej rozvinutých krajín sveta sa radia štáty na základe troch kritérií: kritérium nízkeho príjmu, nedostatočné ľudské zdroje a nízka hladina ekonomickej diverzifikácie. Krajiny sú do tohto zoznamu zaradované na základe troj - ročných údajov.

⁴² TESÁŘ, Lumír. Ohniska napětí v Perském zálivu. *Vojenské rozhledy*, č. 1/2003.

⁴³ GOMBÁR, Eduard. *KMENY A KLANY V ARABSKÉ POLOTICE*. Vyd.1. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2004. 273 s.

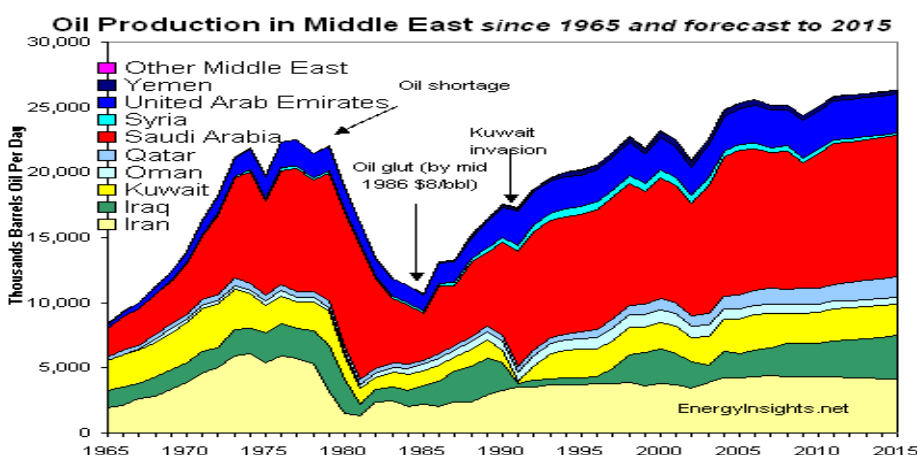
v roku 2008).⁴⁴Tieto nesporné výhody v porovnaní s ostatnými ekonomikami islamského sveta sa odrážajú najmä na ekonomických ukazovateľoch, akým je Hrubý domáci produkt HDP a Hrubý domáceho produktu na obyvateľa HDP / per capita. Výškou svojho HDP, či HDP / per capita sa radia medzi najvyspelejšie krajiny sveta. Avšak ako už bolo zmienené na začiatku kapitoly, nie vždy je výška HDP objektívnym ukazovateľom rozvinutosti krajiny.

Graf 2 Zásoby ropy jednotlivých krajín sveta na konci roku 2007
(v miliónoch barelov)

Prevzaté 11.05.2010, z: <http://www.energyinsights.net/cgi-script/csArticles/articles/000046/004690.htm>

Graf 3 Produkcia ropy na Blízkom východe od roku 1965 s predpoveďou do roku 2015 (v tisícoch bareloch ropy za deň)

Prevzaté 11.05.2010 z: <http://www.energyinsights.net/cgi-script/csArticles/articles/000046/004690.htm>

⁴⁴ Energy Information Administration [online]. [cit. 2010-05-10].

Najväčším problémom krajín produkujúcich ropu je práve cena ropy a veľkosť ropnej renty. Napriek tomu, že by mala ropa pôsobiť ako inovatívny prvok, zdroj financií potrebných na rozvoj krajiny predstavuje ropa akýsi retardačný prvok v hospodárstvach jednotlivých krajín. Zisky z ropy spôsobujú, že ich väčšina je ponechávaná v rukách vládnych elít a keďže má krajina dostatočne vysoké príjmy nie je potreba platenia daní a tým si ľud nežiada zodpovedných zástupcov, ktorí by dbali na zlepšovanie infraštruktúry, poskytovanie vzdelania, či lepšej zdravotnej starostlivosti. Absolútne zlyhanie politických inštitúcií využívajú na svoju propagáciu a nábor nových členov extrémistickej skupiny, ktoré sa angažujú na poli sociálnej práce.⁴⁵

Ďalším z negatívnych dopadov ropy je jej nepriama účasť ropy na súčasnej svetovej kríze. Ropné peniaze totiž nafukujú trh s nehnuteľnosťami. Verejné majetky a domy sú obľúbenou investíciou bohatých šejkov- „Petrodoláre“ tradične plnili burzy na Západe a okrem iného urobili z Londýna jedno z najdrahších miest na svete. Podľa Financial Times z 11. augusta 2005 *„Země arabského zálivu produkující ropu, se během tohto a příštího roku chystají k masivní akumulaci zahraničního majetku, poněvadž mají nadbytek peněz díky rostoucím cenám ropy a celosvětové poptávce po ní. Region investuje během let 2005 a 2006 zhruba 360 miliard dolarů do zahraničních aktiv, od cenných papírů až po nemovitosti, což je o padesát procent více, než celková suma za posledních pět let.“*⁴⁶

Zaujímavým poznatkom v tejto situácii je kritika webu Dar Al Hayat v súvislosti so zbytočným rozhadzovaním peňazí za nehnuteľnosti a upozorňuje krajiny produkujúce ropu na pominuteľnosť zlatej éry. Podľa jeho mienky by mali štáty investovať doláre do svojich ekonomík a pripraviť ich tak na post ropnú éru. Ďalej kritizuje, citujem: „*Namísto deregulace svých ekonomik, eliminace korupce, privatizování svých neefektivních státních průmyslů a stimulace růstu v neropném sektoru, přinesly velké arabské zásoby pocit sebeuspokojení a zbrzdily vysoce potřebné reformy.*“ Svoju kritiku zakladá na poznatkoch, že väčšina arabských ekonomík stagnovala posledných 20 rokov s tým výsledkom, že z 290 miliónov Arabov ich stále žije pod hranicou chudoby 80 miliónov (údaje z roku 2006).

⁴⁵ Zamysleni.cz : Karelsovo zamyšlení [online]. 28.6.2009 [cit. 2010-04-09]. Budoucnost svobody v islámu.

⁴⁶ KOHOUT, Pavel. Eurabia.cz [online]. 5.4.2006 [cit. 2010-05-11]. Islámské bankovníctví.

3. Afganistan

Mapa 3 Poloha Afganistanu

Prevzaté 10.05.2010 z: <http://www.world-atlas.biz/afghanistan.htm>

3.1. Geografická poloha a prírodné podmínky

Afganistan je hornatý vnútrozemský štát ležiaci v strednej Ázii, kde hraničí na severozápade s Turkmenistanom a Uzbekistanom, na severe s Tadžigystanom a na krátkom úseku s Čínou, na východe a juhu hraničí s Pakistanom a na západe s Iránom.⁴⁷

Väčšinu jeho rozlohy 652 230 km² pokrývajú pohoria, ktoré oddeľujú krajinu na niekoľko vzájomne izolovaných častí a majú za následok, že veľké množstvo ľudských sídiel leží v značnej nadmorskej výške okolo dvoch tisíc metrov. Hlavné pohorie Hindukúš, ktoré sa tiahne od severovýchodu k juhozápadu tvorí výraznú prírodnú bariéru, preto významnú úlohu zohráva Chajbarský priesmyk, ktorým cesta vedie do Pakistanu a bývalých sovietskych republik.⁴⁸ Hindukúš je taktiež klimatickou hranicou oddeľujúcou suché oblasti na severe od vlhších južnejších krajín. Roviny a nížiny sa v Afganistane vyskytujú málo. Najväčšie z nich sú na juhu v povodí veľkých riek: Amudarje na severe (najúrodnejšie miesto krajiny), Haríródu na západe a Hilmandu na juhu. Sú to zvlnené piesočnaté polopúšte, ktorých zaplavovaná časť zostáva miestami zamokrená.

Územie Afganistanu tvorí prechod medzi južnou, juhozápadnou a centrálnou Áziou. Vplyvy jednotlivých častí sa premietajú do jeho prírodných podmienok. Afganské podnebie, rastlinstvo a živočíšstvo v sebe zlučujú prvky juhoázijských monzúnových oblastí, miernej stredomorskej klímy juhozápadnej Ázie a stredoázijských púští. Pre Afganistan je typické vnútrozemské podnebie s veľkými teplotnými výkyvmi. V rovinatej severnej a juhozápadnej

⁴⁷ Jan Marek, Afghánistán – Stručná Historie Států, str. 110

⁴⁸ *Afganistan.infoweby.info*. [cit. 2010-04-24]. Afganistan

časti štátu býva suché a horúce leto a krátka mierna zima, počas ktorej len zriedkavo padá sneh. Naproti tomu je v horách chladné leto s častými a výdatnými dažďami a drsná zima s veľkým množstvom snehu.⁴⁹

3.2. Obyvateľstvo

Afganistan má ako mnohé najchudobnejšie krajiny sveta v posledných rokoch rastúci populačný rast približne 2,576 % ročne. Celkový počet obyvateľov sa v roku 2009 odhaduje na 28 395 715. 80 % populácie tvoria sunitský moslimovia, 19 % šiiti a 1 % ostatné náboženstvá.⁵⁰

Nehostinné prostredie, ťažké životné podmienky a dlhotrvajúci vojny sa podstatným spôsobom podpísali na demografickom zložení afganského obyvateľstva. V súčasnosti je priemerná dĺžka života len 44 rokov (rovnako pre mužov a ženy), čo patrí medzi najnižšie na svete. Napriek medzinárodnej pomoci v posledných rokoch a zlepšenej zdravotnej starostlivosti má Afganistan jednu z najvyšších úmrtností na svete. Takmer každé piate dieťa zomiera do veku piatich rokov a každá ôsma žena zomiera na následky tehotenstva, alebo pôrodu⁵¹. Veková štruktúra je podľa zdrojov americkej CIA z roku 2009 nasledovná: 43,6 % obyvateľov tvorí skupina 0 – 14 ročných, pričom takmer rovnaké zastúpenie majú chlapci aj dievčatá. Podobná situácia je vo veku 15 – 64 rokov, ktorú tvorí 54 % populácie. Nízka priemerná dĺžka života spôsobuje fakt, že len 2,4 % afganského obyvateľstva patrí do skupiny 65 a viac rokov.⁵²

Tradičný kočovný spôsob života a významné postavenie poľnohospodárstva majú za následok, že len 24 % obyvateľov žije v mestách (v roku 2008). Asi polovicou sa na mestskom obyvateľstve podieľa hlavné mesto Kábul so svojim predmestím. Veľkú skupinu obyvateľov tvoria kočovné kmene Nomádov, ktoré každoročne pred zimou zostupujú z hôr do teplejších nížin. Pri tejto ceste je častým javom obchod medzi kočovníkmi a usadlíkmi, ktorý je výhodný pre obe strany.⁵³

Zloženie afganského obyvateľstva je etnicky a národnostne veľmi rôznorodé. Dokonale to vystihuje autor knihy Afghánsky konflikt Slavomír Horák, ktorý hovorí: „*Afghánistán je zemí mnoha národů. Neexistuje jednotný afghanský národ a s ním spojený afghanský jazyk.*

⁴⁹ Jan Marek, Dějiny Afghánistánu, str. 10, 12

⁵⁰ Cia.gov. April 13, 2010 [cit. 2010-04-23]. THE WORLD FACTBOOK - Afghanistan

⁵¹ Bureau of Public Affairs: Electronic Information and Publications Office – Background Note: Afghanistan. U.S. Department of State, marec 2010.

⁵² Cia.gov. April 13, 2010 [cit. 2010-04-23]. THE WORLD FACTBOOK - Afghanistan

⁵³ Afghanistan.infoweby.info.[cit. 2010-04-23]. Afghanistan

*Existuje pouze Afghánistán, se kterým se většina Afghánců identifikuje na prvním místě, především ve vztahu k vnějšímu světu. Když se cizinec zeptá na národnost, většinou se na prvním místě ozve „man afghániam“ (jsem afghánec). Když však stejnou otázku položí samotný Afghánec, dotázaný se většinou přihlásí ke své národnosti (Paštun, Tádžik, Uzbek), případně k místu narození“.*⁵⁴

Etnické skupiny vyskytující se v Afganistane obývají nejen Afganistan, ale aj okolité štáty. Mnohé z týchto národností nemajú vyhradené územia, sú roztrúsené po viacerých oblastiach spolu s príslušníkmi iných národností. To vytvára problém správneho územného rozdelenia krajiny na provincie, ktoré by odpovedali etnickému rozloženiu obyvateľstva a stáva sa tak podnetom k etnickým a národnostným konfliktom.

Prevažnú väčšinu afganského obyvateľstva možno zaradiť k dvom základným etnickým typom: ku kaukazoidnému a k mongoloidnému. Kaukazoidný etnický typ je zastúpený najmä turkoiránskou skupinou a jej príslušníci tvoria dve tretiny afganského obyvateľstva. 42 % percent Afgánskeho obyvateľstva tvoria Paštúni (obývajú juh a východ krajiny), 27 % tvoria Tadžikovia (severné a severozápadné oblasti) a približne 1 % Balúčovia a Núristánci. K mongoloidnému etnickému typu sa zaraďujú Hazarovia (9 %, obývajú centrálnu oblasť Afganistanu – tzv. Hazáradžát), Uzbeki (9 %), Turkméni, Kyrgyzskovia a Čárajmaci (údaje sú za rok 2009).⁵⁵

Vzhľadom na etnickú a národnostnú pestrosť obyvateľov Afganistanu sa v krajine hovorí viac ako tridsiatimi jazykmi rôznych jazykových skupín. Úradnými jazykmi sú pašťtina (pašto) ako jazyk najpočetnejšej národnostnej skupiny a afgánska (kábulská) perzština, oficiálne nazývaná dárijština (darí). Oba jazyky spadajú do iránskej jazykovej skupiny.⁵⁶

3.3. História krajiny

Územie dnešného Afganistanu malo už od staroveku význam predovšetkým tranzitnej oblasti, cez ktorú sa prepravoval tovar medzi indickým subkontinentom, Čínou, Iránom, krajinami Blízkeho východu, Strednej Ázie a Ruskom.⁵⁷ Významnou historickou udalosťou v tomto smere bolo dobytie perzskej ríše (ktorej Afganistan bol súčasťou) macedónsko – gréckymi vojskami, čo malo významný vplyv na naviazanie priamych stykov medzi Perziou a Rímskou ríšou a celým svetom antickej kultúry. Otvorili sa tak nové obchodné cesty z prístavov vo východnej časti Stredomoria a z Malej Ázie cez Irán a Afganistan až do

⁵⁴ Slavomír Horák, Afghánský konflikt, str. 9, 10

⁵⁵ Jan Marek, Dějiny Afghánistánu, str. 15

⁵⁶ Jan Marek, Dějiny Afghánistánu, str. 23

⁵⁷ Slavomír Horák, Afghánský konflikt, str. 30

severozápadnej Indie. Starovekí kupci do Ríma a do provincií dodávali čínsky hodváb, indické korenie, afgánske drahokamy, perzské voňavky, ktoré sa predávali za sto násobky pôvodných cien.

Hoci sa história územia dnešného Afganistanu začala už v období staršej doby kamennej, dejiny až do 18.storočia súviseli najmä s dejinami oblastí ležiacimi v jeho bezprostrednej blízkosti, predovšetkým s históriou Iránu, Indie a Strednej Ázie.

Zlomovou udalosťou v dejinách krajiny bol vpád Arabov v 7. storočí n. l., po ktorom sa Afganistan stal súčasťou arabského teokratického štátu, tzv. bagdadskeho chalífátu⁵⁸ a väčšina obyvateľstva konvertovala na Islam.⁵⁹ Po vpáde Arabov bola všetka pôda prehlásená za štátny majetok a pridelená rodinám arabských vojvodcov. V tom čase sa začala rozvíjať podmienená feudálna držba pôdy, tzv. *ikta*, čo znamenalo, že vlastník pôdy *iktadár* mal právo vyberať pozemkovú daň spolu s ďalšími poplatkami. Roľníci obrábajúci prenajaté pozemky sa postupne menili v poddaných nájomníkov, ktorí väčšinu úrody odovzdávali svojmu pánovi.

Koncom prvého tisícročia postupne slabla moc arabského chalífátu, čo spôsobilo, že Afganistan až do 13.storočia ovládli perzské dynastie Táherovcov, Saffárovcov, Sámánovcov a Ghaznavovcov, ktorí sa podieľali predovšetkým na rozvoji kultúry, najmä perzskej literatúry. Zároveň sa začali upevňovať reformy pozemkového vlastníctva a vznikala nová kmeňová a statkárska hierarchia. V nížinách sa zaviedol zavlažovací systém a výrazne sa rozvíjal obchod.

Výrazný retardačný prvok vo vývoji územia dnešného Afganistanu mali nájazdy Mongolov v 13.storočí, po ktorých sa Afganistan stal súčasťou Mongolskej ríše. Za mongolskej nadvlády upadol Afganistan hospodársky (zničenie zavlažovacích systémov) aj kultúrne (strata veľkého počtu obyvateľstva, vyľudnenie miest).

Po Mongoloch si územie Afganistanu podrobila dynastia Tímúrovcov, ktorá vládla od 14. do 16.storočia, kedy sa územie rozdelilo medzi tri vládnuce dynastie (Safíjovcov, Veľkých Mughalov a Šajbánovcov) a tento stav zostal až do vzniku Afganskej ríše v 18.storočí. Vpád Emíra Tímúra, zakladateľa dynastie mala dôležitý vplyv na etnické a demografické zloženie Afganského obyvateľstva. Takmer úplne vyhladil pôvodné obyvateľstvo a krajinu osídlil turecko-mongolskými kmeňmi, ktorí sú považovaní za predkov dnešných Hazarov. Počas jeho vlády sa obnovila poľnohospodárska výroba, rozvíjali sa tradičné remeslá, najmä tkanie kobercov a prekvital obchod so susednými krajinami.

⁵⁸ Chalífát je štátny útvar zahrňujúci všetkých moslimov. Vznikol v roku 632 n.l. a zanikol v roku 1258. V najväčšom územnom rozmachu sa Chalífát rozprestieral od Pyrenejského poloostrova, cez severnú Afriku až k rieke Indu. Prvým chalífom sa stal Abú Bakr – nástupca proroka Muhammeda v čele islamskej obce

⁵⁹ Jan Marek, Dějiny Afghánistánu, str. 38

Približne v polovici 18. storočia začal vznikať Afganistan v jeho súčasných hraniciach. Zakladateľom nového štátneho celku sa stal Ahmad chán Abdalí, ktorý po prvýkrát v dejinách zjednotil všetky paštúnske kmene pod pevnou ústrednou vládou. Nezavislý Afganistan pod jeho vládou hospodársky prosperoval. Okrem strategicky výhodnej oblasti, cez ktorú prechádzali diaľkové karavanové cesty zo Strednej Ázie na indický poloostrov, prinášali dobyvateľské výpravy Ahmada šáha významné bohatstvo vo forme úrodnej pôdy a dobytku, zlata, šperkov a drahých kameňov. Hlavné mesto afganskej ríše bolo presunuté z Kandaháru do Kábulu. Postupne ústredná vláda stratila takmer všetku moc a kráľ sa stal hračkou v rukách kmeňových náčelníkov. Definitívny koniec jednotného Afganistanu nastal v roku 1819, kedy bol zvrhnutý a vyhnaný kráľ. Týmto sa Afganistan rozdelil na štyri kniežatstvá: Kábul, Kandahár, Pešavár a Herát.⁶⁰

Koniec 18., ale predovšetkým 19. storočie sa nieslo v znamení kolonializmu a expanzie európskych zemí, najmä Veľkej Británie, ktorá rozširovala svoj vplyv v Ázii a postupne ovládla indický subkontinent. Pre výhodnú polohu Afganistanu začala Veľká Británia prejavovať záujem o vplyv v štáte a snahu o jeho ovládnutie predovšetkým z úmyslu použiť ho ako nárazníkový štát k rozmáhajúcemu sa Rusku. Afganistan sa tak v 19. storočí ocitol medzi záujmovými sférami Veľkej Británie a Ruska, čo zvyšovalo jeho medzinárodne politický význam, no na druhej strane ohrozovalo jeho nezávislosť a spomaľovalo hospodársky a kultúrny rozvoj.

Spočiatku sa Veľká Británia snažila nadväzovať s afganskými panovníkmi priateľské vzťahy, avšak po nezhodách okolo nezávislosti herátskeho kniežatstva a snahy emíra.⁶¹ Dósta Muhammada (okrem iného bol prívržencom ruského cára) o opätovné vytvorenie jednotného Afganského štátu, vyústila situácia do Prvej britsko – afganskej vojny (1838 – 1842), ktorá skončila ťažkou porážkou britských vojsk a mala za následok upevnenie autority emíra, ktorý rozšíril svoje dŕžavy o Kábul a Herát.

Čoraz viac silnejúca pozícia Ruska v Strednej Ázii po získaní stredoázijských republík v priebehu 60. a 70. rokov 19. storočia a posun hraníc cárskeho impéria až k Afgánskym hraniciam vyvolali obavy Veľkej Británie o postup Ruska až k brehom Indického oceánu, čo malo za následok jej opätovnú snahu o ovládnutie Afganistanu. Po podpísaní zmluvy o priateľstve a spolupráci medzi Ruskom a Afganistanom vypukla Druhá britsko – afganská vojna (1878 – 1880), ktorá sa opäť skončila vojenskou porážkou Britov. Napriek tomu bol

⁶⁰ Jan Marek, Afghánistán – Stručná Historie Států, str. 22, 23

⁶¹ Emír je vládca emirátu; titul islamského kniežaťa, princa, vysokého hodnostára alebo náčelníka kmeňa :prevzaté z <http://www.cudzieslova.sk/hladanie/emír>, 11.05.2010

emir donútený podpísať zmluvu, ktorá síce zachovávala Afganistanu zvrchovanosť vo vnútornej politike, zahraničná politika však bola v rukách Veľkej Británie, čo de facto urobilo z Afganistanu súčasť jej záujmovej oblasti.⁶²

Po skončení Druhej britsko – afganskej vojny v roku 1880 sa v Afganistane začal utvárať jednotný centralizovaný štát absolutistického typu, na čele ktorého stál emir Abdurrahmán. Snažil sa o čo najväčšiu nezávislosť krajiny a podľa európskych vzorov zaviedol finančný a daňový systém, vytvoril rezorty jednotlivých ministerstiev, reorganizoval armádu, či sa usiloval o zjednotenie afganských kmeňov. Emir Abdurrahmán podporoval rozvoj remesiel a výstavbu mechanických dielní. V roku 1887 založil v Kábule prvú manufaktúru vyrábajúcu zbrane a predmety dennej potreby. V dôsledku vysokej ceny týchto výrobkov dochádzalo k ich nahrádzaniu lacnými priemyslovými výrobkami z Veľkej Británie a Ruska, čo spôsobovalo, že kapitál sa neakumuloval u výrobcov, ale u obchodníkov a bankárov.⁶³

23.februára 1919 bola jednostranne vyhlásená nezávislosť Afganistanu a vypovedaná vojna Veľkej Británii emirom Amanulláhom. Zároveň naviazal styky s ruskou vládou, čo viedlo k Tretej britsko – afganskej vojne. Napriek jednoznačnej technickej a početnej prevahe Britov sa táto vojna skončila neutrálne a 8.augusta 1919 bola podpísaná mierová zmluva, ktorou Veľká Británia uznala úplnú nezávislosť Afganistanu a tým sa skončilo obdobie polokoloniálnej závislosti.⁶⁴

Po vyhlásení nezávislosti prebiehali dve etapy reforiem, ktoré mali odstrániť pozostatky minulosti a urýchliť modernizáciu krajiny. V prvej etape, v rokoch 1919 – 1924 mali okrem prijatia ústavy najväčší význam hospodárske a spoločenské zmeny, najmä poľnohospodárska reforma. Pre podporu rozvoja tržného prostredia bola zmenená pozemková daň na peňažnú a bol prijatý zákon o jednotnej dani z chovu dobytká. Významný pokrok predstavoval výnos o predaji štátnej pôdy, ktorý legalizoval súkromné vlastníctvo, čím enormne vzrástol počet veľkostatkárov. Zavedenie ciel na dovoz zahraničného tovaru obmedzilo tradičné voľné obchodovanie medzi pohraničnými kmeňmi.

V spoločenskom živote sa vláda snažila o sekularizovanie školstva, znižovala počet náboženských škôl a rozširovala počet svetských, štátnych a súkromných. Zároveň sa pokúšala znižovať vplyv moslimských teológov a odstrániť politické a hospodárske výsady kmeňových náčelníkov.

⁶² Slavomír Horák, *Afghánsky konflikt*, str. 31

⁶³ Jan Marek, *Afghánistán – Stručná Historie Států*, str. 36

⁶⁴ Jan Marek, *Dějiny Afghánistánu*, str. 229

Vládne reformy však mali napriek snahe minimálny hospodársky význam. Okrem vytvorenia vrstvy veľkostatkárov a veľkoobchodníkov zhoršovali postavenie tradičných skupín obyvateľstva: duchovenstva, kmeňových náčelníkov a drobných roľníkov, ktorí mali v spoločnosti úplnú prevahu. Nespokojnosť a nepripravenosť na reformy vyústili do protivládneho povstania vedeného duchovnými a všetky reformy museli byť zrušené.

Druhá etapa reforiem od roku 1927 do roku 1929 nadväzovala na prvú etapu, mala byť však ešte radikálnejšia. Najvýraznejšiu diskusiu a odpor vyvolala reforma súdnictva, ktorá odobrala právomoci duchovenstvu a všetky inštitúcie prešli ako nezávislé súdy pod správu štátu. Okrem vytvorenia trestného zákonníka stanovila vláda spodnú hranicu pre vstup do manželstva vek u mužov na 22 rokov a u žien na 18, čo v krajine, v ktorej bolo bežné uzatváranie manželstiev medzi deťmi spôsobilo vlnu nevôle.

Hospodárske reformy mali za cieľ obmedziť vplyv cudzieho kapitálu, ktorý ovládal afganský zahraničný trh a čiastočne i vnútorný obchod. Riešením tejto situácie bola protekcionistická politika s cieľom ochrániť a posilniť postavenie miestnych obchodníkov. V 20. rokoch začali vznikať prvé akciové spoločnosti, ktoré získali výhradné právo na obstarávanie a uvádzanie na trh tovar bežnej a dennej spotreby. Tieto opatrenia mali prevažne pozitívne dôsledky, keďže na konci 90. rokov sa národný kapitál podieľal takmer štyridsiatimi percentami na všetkých operáciách zahraničného obchodu.

Vlna nespokojnosti s reformnou politikou sa prejavila aj v druhej etape. Silnejúca opozícia a najmä odpor vo vidieckych oblastiach mali za následok roľnícke povstania, ktoré viedli až k ozbrojeným konfliktom. Pod tlakom udalostí sa emir Amánulláh v roku 1929 vzdal trónu a utiekol do cudziny.⁶⁵

V rokoch 1929 – 1973 sa stal Afganistan kráľovstvom. Nový vládca Muhammad Nádír šáh v podstate pokračoval v politike emira Amánuláha, avšak opatrnejším a miernejším spôsobom. Nádír šáh podporoval rozvoj priemyslu a obchodu zakladaním akciových spoločností, ktoré dostali monopol na vývoz a dovoz takmer všetkého tovaru. V roku 1932 bola založená Afgánska národná banka, ktorá sa významným spôsobom podieľala na akumulácii národného obchodného kapitálu. Za vlády jeho syna Muhamada Záhira bolo Afgánske kráľovstvo prijaté do Spoločnosti národov (1934).⁶⁶

Po druhej svetovej vojne sa ocitol Afganistan v ťažkej ekonomickej situácii. Rast cien dovážaného tovaru a obdobie sucha v rokoch 1944 – 1945 spôsobili zhoršenie postavenia širokých vrstiev obyvateľstva. Prioritou vlády bolo zníženie počtu kočovníkov a ich trvalé

⁶⁵ Jan Marek, *Afghánistán – Stručná Historie Států*, str. 37 - 41

⁶⁶ Jan Marek, *Dějiny Afghánistánu*, str. 243, 244

usadenie na úrodnej pôde, k čomu však bolo potrebné vystavanie rozsiahlych zavlažovacích systémov, na čo však afganská vláda nemala dostatok peňazí a tým nedošlo k splneniu týchto zámerov.

Výmena vlád sa odohrala v roku 1953 a novonastupujúca vláda predstavila päťročné plány (1956/57 – 1961/6, 1962/63 – 1967/68) ktoré mali vyriešiť sociálne problémy krajiny a zvýšiť životnú úroveň obyvateľstva. Najdôležitejším opatrením bolo zakladanie bánk kontrolovaných štátom, ktoré poskytovali úvery podnikateľom, remeselníkom a roľníkom. Vláda zrušila monopol Afganskej národnej banky a v roku 1954 prišlo k založeniu Afganskej banky s prevahou štátneho kapitálu, čo upevnilo pozíciu štátneho sektoru v priemyselnej výrobe a obchode.⁶⁷

Po zvrhnutí kráľa v roku 1973 sa stal Afganistan republikou na čele s prezidentom Muhammadom Dáúdom. Na rozdiel od predchádzajúcich vlád kládol Dáúdov kabinet dôraz na zahraničnú pomoc a príliv finančných prostriedkov zo zahraničia. Avšak v roku 1978 prevzala všetku moc v krajine Ľudová demokratická strana Afganistanu a pretransformovala krajinu podľa vzoru socialistických krajín. Jedným z najdôležitejších krokov bola pozemková reforma, ktorá nariaďovala vyvlastnenie a rozdelenie pôdy statkárov medzi malých roľníkov a bezzemkov, pričom nikto nesmel vlastniť viac ako 6 hektárov pôdy prvej kategórie (zavlažovaná pôda) na rodinu jedného roľníka.

Reformy sa dotkli aj sociálnej oblasti. V prvom porevolučnom roku boli založené svetské školy a aj deti z najchudobnejších vrstiev mali prístup ku vzdelaniu. Začali vychádzať noviny a časopisy, nielen v majoritných jazykoch, ale aj v jazykoch menšín.

Napriek reformám sa ekonomický stav krajiny zhoršoval, nespokojnosť a nestabilná politická situácia vyvolala u opozície plány na štátny prevrat. Jej úsilie podporovali partizánskymi akciami ozbrojení bojovníci za vieru (mudžáhidovia⁶⁸). Ústredná vláda si uvedomovala, že bude čoskoro zvrhnutá, preto požiadala o pomoc Sovietsky zväz, ktorý obsadil Afganistan 5.decembra 1978.⁶⁹

Sovietska okupácia a s jej pomocou dosadená vláda Ľudovo demokratickej strany Afganistanu narážala už od začiatku na odpor širokého spektra obyvateľstva, predovšetkým mudžahedínov, namiereného najmä proti prítomnosti neveriacich sovietskych vojsk na

⁶⁷ Jan Marek, Afghánistán – Stručná Historie Států, str. 47, 59, 52

⁶⁸ Mudžahedín / mudžahíd je bojovník za vieru v svätej vojne – Džiháde. V tomto prípade išlo o mladých bojovníkov z rôznych krajín v okolí Afganistanu, ktorí bojovali proti sovietskej okupácii (bojovali proti nevercom za svoje náboženstvo)

⁶⁹ Jan Marek, Dějiny Afghánistánu, str. 259 - 265

afganskom území. Partizánske boje, podporované materiálne aj humanitárne USA trvali až do roku 1989.

Po porazení sovietskych vojsk a vyhnaní komunistickej vlády prezidenta Nadžibulláha sa na čelo krajiny dostali skupiny mudžáhedínov, ktoré medzi sebou bojovali o vládnu vplyv. Do riešenia tejto situácie sa vložila Organizácia spojených národov (OSN), ktorá docielila mierovú dohodu medzi znepriatelenými skupinami s úmyslom nastoliť v krajine mier. Avšak k podpísaniu mierovej zmluvy nedošlo, pretože sa na scéne objavilo nové, vojensky organizované islamské fundamentalistické hnutie Taliban.

Prvotnou snahou Talibanu bolo docielenie mieru a zavedenie poriadku, ktorý sa podarí doceliť jedine pomocou postupov podľa najprísnejších zásad ortodoxného islamu (konať výhradne to, čo je doslovne napísané v Koráne – obnovenie najprísnejších trestov akými boli bičovanie, kameňovanie, verejné popravy). Príchod Talibanu bol vďaka nastolenému mieru vítaný. V začiatkoch ich pôsobenia (1994) sa snažili o odstránenie korupcie, obnovenie obchodu a zakázali pestovanie ópiového maku, ktorý bol v podstate jedinou vývoznou komoditou a zdrojom obživy pre väčšinu obyvateľstva. Pôvodný kladný prínos Talibanu sa zmenil po samozvolení do čela vlády náboženského vodcu molla Muhammada Umara, ktorý premenoval krajinu na Islamský emirát Afganistan (Da Afgahánistán islámí emárat). V krajine zaviedol tvrdý, až neľudský režim spojený s množstvom zákazov a nariadení, ktoré odporovali ľudským a občianskym právam (povinnosť nosiť bradu podľa predpísanej dĺžky u mužov, u žien úplné zahalenie, zákaz dievčatám chodiť do školy, či absurdný zákaz lekárskej starostlivosti pre ženy), čo vyvolalo odpor väčšiny Afgancov. Molla si však svojím konaním vyslúžil podporu a obdiv militantných islamských hnutí, predovšetkým teroristickej organizácie al – Káida, ktorá ho postupom času ovládla a Afganistan sa tak stal hlavným stanom terorizmu celého sveta.⁷⁰

Po teroristických útokoch na Spojené štáty americké v septembri v roku 2001 sa stal Afganistan hlavným terčom západného sveta v boji proti terorizmu. Afganská opozícia neúspešne bojujúca proti Talibanu sa po rozhodnutí bombardovať Afganistan spojila do tzv. Severnej aliancie rozhodnutá bojovať na strane Západu a zvrhnúť tak vládu Talibanu. Celosvetová ofenzíva namierená proti Talibanu sa začala 7.októbra 2001 a v podstate trvá dodnes.

O dva mesiace neskôr po zahájení vojenských operácií bola pod záštitou OSN ustanovená prechodná vláda na čele s Hamídom Karzaiom, ktorú mala neskôr novozasadujúca najvyššia kmeňová rada Veľká džirga odobriť. Zasadanie Veľkej džirgy potvrdilo dočasnú vládu, ktorá

⁷⁰ Jan Marek, Dějiny Afghánistánu, str. 280 - 290

mala zostať pri moci 2 roky a zvolila nového prezidenta Afganistanu Hamída Karzaia (stal sa prezidentom v roku 2002). Po zvolení novej vlády a pôsobení medzinárodných mierových zborov sa všeobecne očakávalo ukľudnenie situácie. Novým problémom sa javili niektorí kmeňoví náčelníci, ktorí novú vládu neuznali a stále boli prívržencami Talibanu. Opätovnou hrozbou sa javil silnejúci Taliban.⁷¹

Koncom roka 2003 bola opätovne zvolaná Veľká džirga, ktorá mala prejednať návrh novej ústavy. V roku 2004 bola za pomoci OSN a USA prijatá nová ústava, ktorá ustanovuje Afganistan ako Islamskú republiku (پښتو: د افغانستان اسلامي جمهوریت - [Persian](#): Jomhūrī-ye Eslāmī-ye Afġānistān, - [Pashto](#): Da Afġānistān Islāmī Jomhoriyat). Na základe tejto ústavy pozostáva afganská vláda z prezidenta, dvoch viceprezidentov a Národného zhromaždenia, ktoré je tvorené dvomi snemovňami: Snemovňou ľudu (Wolesi Jirga) a Snemovňou starších (Meshrano Jirga).

Súčasne bol zradený nezávislý systém súdnictva pozostávajúci z Najvyššieho súdu, odvolacích a vrchných súdov.⁷²

V tomto roku sa súčasne konali prvé demokratické voľby prezidenta a parlamentu. Svoj post obhájil vtedajší prezident Hamíd Karzai. Zároveň sa stal prezidentom aj v druhých slobodných voľbách, ktoré prebiehali v auguste roku 2009.⁷³

3.4. Politický systém a územné rozdelenie Afganistanu

Afganistan si vo svojej histórii prešiel rôznymi štátnymi zriadeniami. Bol kráľovstvom, socialistickou republikou, za vlády Talibanu v rokoch 1996 – 2001 sa oficiálne používal názov Islamský emirát, ktorý však uznali len tri krajiny - Pakistan, Saudská Arábia a Spojené arabské emiráty⁷⁴, kým konečne bol uzákonený v roku 2004 ako islamská republika.

Dôležitú úlohu vo verejnom a politickom zohrávajú Paštúni, ktorí sú najvýznamnejšou a najpočetnejšou skupinou a zároveň sú považovaní za jedinú štátotvornú národnostnú skupinu, čo znamená, že vytvorili novodobý islamský štát. Preto sa považujú za nositeľov štátnosti a v politike majú rozhodujúci vplyv (aj prezident Karzai je Paštún). Po roku 2001 sa však postavenie Paštúnov zhoršilo, v dôsledku odstránenia Talibanského režimu, ktorého boli prívržencami.

⁷¹ Jan Marek, Afghánistán – Stručná Historie Států, str. 81

⁷² QAZI, Abdullah. *Afghanistan online : Afghan-web.com* [online]. 3/11/2005 [cit. 2010-04-29]. Overview Of Current Political Situation In Afghanistan.

⁷³ QAZI, Abdullah. *Afghanistan online : Afghan-web.com* [online]. 3/11/2005 [cit. 2010-04-29]. Overview Of Current Political Situation In Afghanistan.

⁷⁴ Afghánistán - země, o které se mluví. *Idnes.cz* [online]. 8.října 2001, [cit. 2010-04-29].

Územné rozdelenie

Afganistan tvorí 34 provincií *velájat*, ktoré sa delia na veľké okresy *lój vulusváli*, okresy *vulusváli* a oblasti *alákadári*. Na čele provincie stojí guvernér *nájib*, veľký okres spravuje vrchný náčelník *hákime álá* a v čele okresu je náčelník *hákim*. Zodpovednou osobou za oblasť je starosta *alákadát*.

Medzi jednotlivými územnými celkami neexistuje hierarchická štruktúra, čo znamená, že jednotlivé oblasti si nie sú navzájom podriadené a ich územie sa neprekrýva. Rozdiel je najmä v položení jednotlivých celkov, keď okresy ležia v úrodných nížinách a oblasti sa vyskytujú v horách, alebo málo zaľudnených púštiach

4. Ekonomická situácia Afganistanu

Afganistan je jednou z najchudobnejších krajín sveta.⁷⁵ Na jeho ekonomickej situácii sa podpísali roky politickej nestability a vojen, ktoré krajinu nechali na milosť zahraničnej pomoci⁷⁶. Ekonomika je rozvrátená a jednotný trh neexistuje. Nasledujúca časť je zameraná na stručný ekonomický vývoj po roku 1930 a hlavné rysy afganskej ekonomiky.

4.1. Ekonomický vývoj

V roku 1930 si Afganistan stanovil skromný rozvojový plán. Vláda zakladala banky, uviedla papierové peniaze, zriadila univerzity, rozšírila základné, stredné a technické školy a posielala študentov študovať do zahraničia.

Po tomto období mierneho rastu a ekonomickej stability prišlo v rokoch 1956 – 1979 niekoľko období päť ročných plánov ekonomického rozvoja, ktorý bol dotovaný zahraničnou podporou predovšetkým zo Sovietskeho zväzu a Spojených štátov amerických (USA). Počas tohto obdobia boli vybudované cesty, priehrady, elektrárne a továrne. V roku 1979 ruská invázia a po nej občianska vojna, ktorá zničila väčšinu vybudovanej infraštruktúry a ekonomický rozvoj. Hrubý domáci produkt klesal z dôvodu nedostatočnej pracovnej sily a kapitálu (Príloha 5), čo spôsobovalo narušenie obchodu, nedostatok potravín a stagnáciu priemyslu. Zároveň sovietska invázia spôsobila, že množstvo pôdy v rukách súkromných podnikateľov - statkárov bolo znárodnených.

Akokoľvek bola zlá situácia po období komunistickej vlády, skutočný pád ekonomiky prišiel s nástupom Talibanu. Mizivé pozostatky moderného ekonomického systému sa zrútili v priebehu 90. rokov. Investície do podnikov boli na minime, zahraničná pomoc bola len na úrovni minimálnej humanitárnej pomoci. Na druhej strane v tomto období afganských dejín prekvitala ilegálna ekonomická aktivita – pestovanie maku na vyrábanie heroínu a jeho pašovanie, z čoho plynulo obrovské množstvo peňazí do štátnej pokladnice, ktorá tieto peniaze využívala na financovanie teroristických a militantných islamských skupín. Tento druh poľnohospodárstva mal za následok permanentný nedostatok potravy, infláciu

⁷⁵ Podľa Ministerskej konferencie pre obchod a rozvoj UNCTAD, ktorá radí štáty na základe troch kritérií: kritérium nízkeho príjmu, nedostatočné ľudské zdroje a nízka hladina ekonomickej diverzifikácie. Krajiny sú do tohto zoznamu zaradené na základe troj - ročných údajov, zdroj: World Investment Report 2009

⁷⁶ QAZI, Abdullah. *Afghanistan online : Afghan-web.com* [online]. 3/11/2005 [cit. 2010-04-29]. Overview Of Current Political Situation In Afghanistan.

a zvyšujúcu sa korupciu. Na konci 90. Rokov sa stal Afganistan najväčším producentom ópia na svete, ktorý exportoval predovšetkým do Európy a Severnej Ameriky.⁷⁷

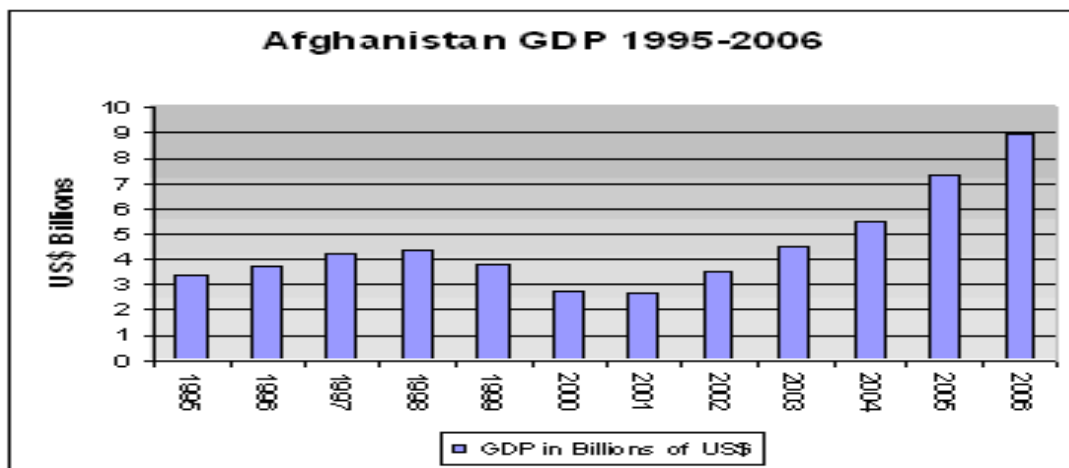
Hospodárska situácia Afganistanu sa rapídne zlepšila po páde militantného hnutia Taliban v roku 2001, najmä vďaka finančnej podpore medzinárodného spoločenstva vo výške 2 miliárd amerických dolárov a najmä po skončení štvorročného obdobia sucha, ktoré malo katastrofálne následky na afganské poľnohospodárstvo.⁷⁸

V súčasnosti sa afganská ekonomika zotavuje a rastie, stále je však takmer úplne závislá na zahraničnej pomoci. Hlavnými pretrvávajúcimi problémami sú nedostatok potravy, čistej vody, práce, zdravotnej starostlivosti a zvyšujúca sa produkcia ópia⁷⁹

4.2. Súčasný stav afganskej ekonomiky

Ekonomický rast vyjadrený hrubým domácim produktom HDP predstavoval v roku 2007 12 % a v roku 2008, 2009 predstavoval 3,4 % nárast. Napriek týmto ekonomickým úspechom zostala miera nezamestnanosti v roku 2009 na 40 % populácie (vývoj HDP Graf 4).

Graf 4 Hrubý domáci produkt Afganistanu v rokoch 1995 – 2006
(v biliónoch amerických dolárov USD)

Prevzaté 11.05.2010 z : http://www.ats-sea.agr.gc.ca/asi/images/4316001_e.gif

Zahraničný obchod sa orientuje predovšetkým na susedské štáty. Exportujú sa poľnohospodárske produkty, hlavne ópium, suché plody a oriešky, bavlna, vlna, kože, drahé kamene a polodrahokamy. Afganský vývoz smeroval v roku 2008 predovšetkým do Indie

⁷⁷ Bureau of Public Affairs: Electronic Information and Publications Office – Background Note: Afghanistan. U.S. Department of State, marec 2010

⁷⁸ Jan Marek, Dějiny Afghánistánu, str. 346

⁷⁹ Cia.gov. April 13, 2010 [cit. 2010-04-23]. THE WORLD FACTBOOK - Afghanistan

(23,5 %), Pakistanu (17,7 %), USA (16,5 %), Tadžigystanu (12,8 %) a Holandska (6,9%). Afganistan dováža ropné produkty, stroje, dopravné prostriedky, potravina a takmer všetok spotrebný tovar. Hlavnými importnými partnermi boli v roku 2008 Pakistan (36%), USA (9.3%), Nemecko (7.5%) a India (6.9%). Podrobnejšie hodnoty importu a exportu možno nájsť v Prílohe č.5.

Najvýznamnejšou zložkou afganského hospodárstva je napriek náročným klimatickým a geografickým podmienkam poľnohospodárstvo, v ktorom pracuje väčšina populácie (78,6 % podľa údajov CIA z roku 2009), hoci len 1/8 krajiny je orná pôda a približne polovica ornej pôdy je pravidelne obrábaná. V súčasnosti je viditeľná snaha vlády vytvárať bankové a úverové služby, ktoré by poskytovali pôžičky vidieckym poľnohospodárom a pomohli im tak si zaobstaráť kvalitné semená, hnojivá a prístroje potrebné na obrábanie pôdy.

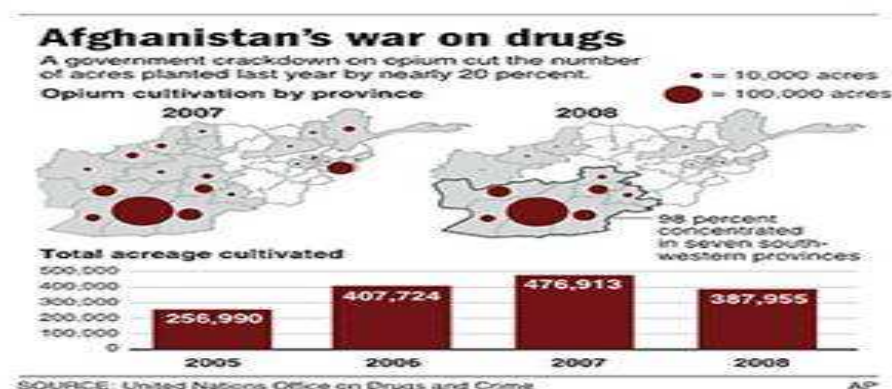
4.2.1. Poľnohospodárstvo

Podľa odhadov je 85 % Afgáncov závislých na poľnohospodárstve a súvisiacom agrobiznise. Významným podielom sa na poľnohospodárstve krajiny podieľa pestovanie maku a produkcia ópia. Napriek snahe (čiastočný úspech v znižovaní pestovateľských miest ópia – Mapa 3) a pomoci medzinárodných organizácií, ktoré ponúkajú kompenzácie v podobe iných pestovateľských plodín sa od pádu Talibanu produkcia ópia zvyšuje (Graf 5). Okrem ópia sú najvýznamnejšími pestovateľskými plodinami kukurica, ryža, jačmeň, pšenica, zelenina, ovocie a orechy. Poľnohospodárstvo spolu s chovom dobytká tvorí najdôležitejšiu zložku hrubého domáceho produktu – takmer 1/2. Zároveň majú tieto odvetvia samozásobiteľský charakter. Poľnohospodársky priemysel je závislý na prírodných podmienkach, konkrétne množstvu zrážok, ktoré spadnú za rok. V prípade suchých období je afganské obyvateľstvo vystavené nedostatku potravinových zdrojov. Preto je nevyhnutné vybudovanie rozsiahlejších a funkčnejších zavlažovacích systémov, ktoré by mohli predísť týmto ťažkostiam.

Významnou zložkou hospodárstva je chov dobytká, zameraný predovšetkým na ovce, kozy, dobytok, somáre, kone, ťavy, muly a byvolov. Chovateľstvo produkuje mäso a mliečne výrobky pre lokálnu spotrebu. Kože (predovšetkým známej karakulskej ovce) a vlna (na export, ako aj na tkanie kobercov) sú taktiež dôležitými produktmi. Chov je obstarávaný najmä kočovnými kmeňmi Paštúnov a Balúčov, ktorí každoročne putujú so svojimi stádami a podieľajú sa tak na vnútroštátnej migrácii obyvateľstva.⁸⁰

⁸⁰ VOGELSANG, Willem. *Dějiny Afghánistánu*, str. 22

Mapa 3: Znižovanie územia pestovaného ópia v rokoch 2005 – 2008

Prevzaté 11.05.2010 z: <http://www.examiner.com/x-17947-Wilmington-Foreign-Policy-Examiner~y2009m8d11-US-crack-down-on-Afghan-opium>

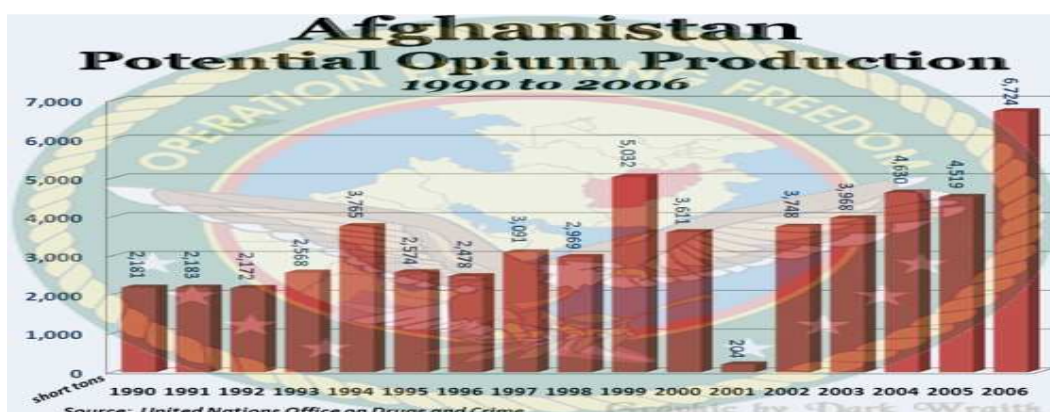
4.2.2. Ópium

Ópium zastávalo v perzskej histórii význačné miesto, napriek tomu, že bolo tolerované len šiitskou odnožou islamu. Hoci je ópium podvedome spájané s Afganistanom, ešte v 50. rokoch 20. storočia bol najväčším producentom z krajín Zlatého polmesiaca (Afganistan, Pakistan, Irán) Irán. Ópium z Iránu bolo považované za najkvalitnejšie a najsilnejšie, pretože obsahovalo najvyšší podiel morfia. Po islamskej revolúcii v Iráne (1979) bolo ópium zakázané a všetka výroba sa presunula do Afganistanu.

Napriek postupnému rozvoji afganskej ekonomiky je jej hlavným hnacím motorom produkcia ópia. Pestovaniu maku sa v Afganistane darí predovšetkým pre jeho pomernú nenáročnosť a vysoký výnos. Sadí sa na horských políčkach a z jedného hektáru možno získať až 30 kilogramov surovej ópiovej šťavy. Na zavlažovanej pôde je to dokonca dvojnásobok⁸¹. Roľníkom tak prináša zisky, ktoré by pestovaním inej plodiny v žiadnom prípade nedosiahli. Vo väčšine prípadoch sa na ilegálnom pestovaní ópia podieľajú kmeňoví náčelníci, ktorí zo ziskov z predaja financujú vlastné ozbrojené skupiny.

⁸¹ S OPIEM K ALLÁHOVI. *Geografický magazín KOKTEJL* [online]. 03. září 2005, [cit. 2010-04-30]

Graf 5: Potenciálna produkcia ópia v Afganistane medzi rokmi 1990 - 2006

Prevzaté 11.5.2010 z <http://dark-wraith.com/index.php?archive=2007-06&blogid=1>

4.2.3. Priemysel

Priemysel má pomerne malú úlohu a moderný priemysel v krajine podstate neexistuje. Pomerne rozvinuté je potravinárstvo spracovávajúce poľnohospodárske produkty a textilný priemysel (tkanie kobercov, bavlnárstvo, vlnárstvo). Tiež sa vyrába cukor, cement, obuv, základné chemické výrobky a umelé hnojivá. Rozvinuté sú tradičné umelecké remeslá.

Afganistan je bohatý na nerastné suroviny, najmä na rozsiahle zásoby zemného plynu, ropy, uhlia, medi, chrómu, zinku, železnej rudy, solí, síry, drahokamov a polodrahokamov. V dôsledku členitosti krajiny, náročného terénu, nedostatočnej infraštruktúry, ale najmä pretrvávajúcich bojov bolo v minulosti takmer nemožné tieto suroviny ťažiť a ak, tak len v minimálnom rozsahu.⁸²

Podľa afganského prezidenta Hamída Karzaja má Afganistan potenciál sa stať jednou z najbohatších krajín planéty práve vďaka jeho nerastným surovinám, ktorých hodnota sa odhaduje na viac ako bilión amerických Klárov.⁸³

4.2.4. Doprava

Územie Afganistanu je tradičnou tranzitnou oblasťou medzi Indickým subkontinentom a krajinami Strednej Ázie. Pozemná doprava však musí prekonávať obtiažny terén, ktorý je daný povrchom krajiny. S výnimkou dvoch traťových odbočiek na južnom brehu Amudarje nemá Afganistan žiadne železnice.

Kostrou dopravného systému je riedka sieť ciest (21 000 km, z toho len 2800 km ma spevnený povrch). Na miestach, ktoré nie sú vhodné pre prejazd áut sa ako dopravné

⁸² *Traveldocs.com* [online]. neuvedené [cit. 2010-05-10]. Afganistan.

⁸³ Afganistan má nerastné suroviny za viac ako bilión dolárov. *SME* [online]. 31.1.2010, neuvedené, [cit. 2010-05-09].

prostriedky používajú kone alebo somáre. Verejná doprava prebieha pomocou autobusov, v ktorých sa okrem ľudí prevážajú aj zvieratá.⁸⁴

4.2.5. Rozvojová pomoc

V súčasnosti sa Afganistan spamätáva z dlhého obdobia vojen a nestability. Táto chudobná krajina však zďaleka nemá dostatočné množstvo prostriedkov, aby túto &rekonštrukciu zvládla sama. Preto pri budovaní „nového“ Afganistanu je akoby samozrejماً pomoc medzinárodných organizácií a najmä Spojených štátov, ktoré sa snažia pomôcť nielen finančne, prostredníctvom nalievania peňazí do rúk vlády Afganistanu, ale najmä fyzickou aktivitou, bez ktorej sa rekonštrukcia krajiny nezaobíde. V tejto časti by som chcela spomenúť tie aktivity rozvojovej pomoci, ktoré sa priamo netýkajú ekonomickej obnovy, avšak majú významný dopad na jej zrýchlenie a zefektívnenie.

Dnes žije Afganistan v tme. A to doslovne. Počas dlhých rokov vojen a nepokojov boli zničené takmer všetky elektrické stanice prenášajúce a distribuujúce elektrinu a tých málo, čo zostalo pracuje vysoko nad kapacitu. Takmer 90 % populácie nemá prístup k elektrine. V januári 2009 sa pomocou Ázijskej rozvojovej banky a Indickej vlády podarilo obnoviť prúd elektriny do hlavnému mesta, ktorá je privádzaná zo susedného Uzbekistanu. Je to po prvý krát za celú generáciu, čo väčšina ľudí v 4 miliónovom Kábule má možnosť opäť využívať elektrinu. Súčasne je v pláne pomocou Spojených štátov amerických a medzinárodných organizácií zabezpečiť 24-hodinový prúd do strategických miest, akými sú Kábul, Kandahár a Lashkar Gah a zároveň obnoviť elektrárne v Kajaki Dam na juhu a Kábule.

Ďalším problémom, ktorý podstatne sťažuje obnovu krajiny je zamínované územie. Nášľapné míny ako pozostatok 30 ročných bojov sú posiate po celom Afganistane. Podľa štatistík je mesačne usmrtených alebo zranených 83 ľudí, z čoho takmer polovicu tvoria deti. Tieto pozostatky vojny zamedzujú rozvoju, narúšajú obchod a výrobu, zabraňujú dodávkam tovaru a služieb a vo všeobecnosti znemožňujú a komplikujú rekonštrukčné a stabilizačné snahy. Preto je jedným z hlavných cieľov rozvojovej pomoci tieto riziká odstrániť a napomôcť tak k rýchlejšiemu dosiahnutiu cieľov a bezpečnosti. Významným krokom vpred v tejto súvislosti je účinkovanie afgánskych mimovládnych organizácií, čo napomáha k vylepšovaniu vzťahov medzi humanitárnymi organizáciami s celého sveta a Afganským ľudom. Zároveň tieto organizácie zamestnávajú mladých afgáncov, ktorí by mali inak

⁸⁴ *Afganistan.infoweby.info*. [cit. 2010-04-23]. Afganistan

problémy nájsť si prácu a postupne si budujú dôveru miestnych vodcov. Od roku 1993 bolo odmiňovaných 160 miliónov km² ⁸⁵

⁸⁵ *Traveldocs.com* [online]. neuvodené [cit. 2010-05-10]. Afganistan

Záver

V úvode svojej bakalárskej práce som si stanovila za cieľ sa pokusiť čo najlepšie charakterizovať základné rysy islamského ekonomického systému. Avšak počas spracovávaní tejto témy som zistila, že nieje možné skúmať akúkoľvek časť muslimského sveta, či už správanie jednotlivca alebo konanie celej spoločnosti aspoň bez základných vedomostí o islamskom náboženstve.

Islam je na rozdiel iných náboženstiev, najmä západných nerozlučne spojený s praktickým, neduchovným svetom veriacich moslimov. Islam nieje len každotýždenná povinná návšteva kostola, je to „návod na život“, návod, ako sa správať a konať. Náboženské učenie a islamské sväté knihy majú okrem duchovného charakteru právnický význam, ktorý stanovuje pravidlá a fungovanie svetského života.

Na základe týchto zistení, som považovala za vhodné rozšíriť svoju prácu o základné poznatky o islamskom náboženstve, najmä udalosti späté so vznikom náboženstva a päť pilierov viery. Tieto informácie som ako dodatočný materiál, avšak veľmi nápomocný pri pochopení celku umiestnila do príloh.

Špecifikami, ktorými som sa v práci zaoberala boli najmä teoretického charakteru. Všetky časti islamskej ekonómie, či už sa týkali obchodovania, finančných transakcií alebo bankového sektoru majú spoločne veľké množstvo pravidiel stanovených islamom. V tomto smere by som rada vyzdvihla významný sociálny a solidárny rozmer islamu. Človek, jednotlivec má právo na majetok, má právo byť bohatší ako ostatní, avšak je zakázané sa obohacovať na ich úkor. Tieto výhody musí získať svojou poctivou prácou a umom podľa zásad islamu. Solidarita, najmä so sociálne slabšími vrstvami sa prejavuje v povinnej dani *zakát*.

Iným aspektom je veľký dôraz na morálnu a etickú stránku obchodných, finančných transakcií. Tieto normy sú stanovené v islamských svätých knihách alebo náboženskými radami, ktoré rozhodujú čo je povolené a čo nie.

Nasledujúcim citátom z internetovej stránky islamweb.cz by som chcela vyjadriť alfu a omegu zmýšľania moslimov v ekonomických záležitostiach: *„Faktem však zůstává, že člověk přichází na svět s prázdnýma rukama a stejně tak z něj odchází. Skutečným a jediným vlastníkem věcí je samotný Bůh, který každého vlastníka jednoduše jmenuje Svým zástupcem, pouhým správcem. Nechápejme to jako pouhý životní fakt, ale jako významný prvek orientace lidského chování. Vlastník je tedy vždy připraven utrácet podle Božího způsobu. Je pak vnímavý k potřebám společnosti a dostává tak důležitou roli, posvátný úkol, který má plnit.*

Je proto ušetřen pádu do jámy sobectví, chamtivosti a nespravedlnosti. Korán považuje bohatství za skoušku, ne za důkaz vynikajících vlastností nebo oprávněnosti výsad šlechty nebo za prostředek vykořisťování.“⁸⁶

Z praktického hľadiska sa väčšina islamských krajín radí medzi krajiny rozvojové alebo najmenuj rozvinuté. Tento fakt, v kontraste s obrovskými zásobami nerastných surovín spôsobuje škála problémov, ktorými sa islamský svet nevie (nechce?) vysporiadať. Kľúčovým problémom brániacim v rýchlejšiemu a efektívnejšiemu rozvoju je štruktúra islamskej spoločnosti, v ktorej vládne elity so širokou sieťou byrokratického klientelizmu. Tento fakt spôsobuje to, že väčšina štátnych príjmov je rozdelená medzi úzke spektrum obyvateľstva, čím sa ešte via prehlbujú rozdiely medzi chudobnými a bohatými.

Ďalším problémom je demografický rast (neschopnosť užiť také množstvo ľudí) a nevzdelanosť. Tým, že krajinám vládnu úzke okruhy ľudí, tak sa medzi nimi sústreď možnosť vzdelania. Zároveň to súvisí s úzkou profiláciou niektorých krajín na určité komodity a nerozvíjajú sa tak iné odvetvia ekonomiky, v ktorých by boli potrební noví specialisti.

Druhá časť práce sa zaoberala islamskou republikou Afganistanom. Azda neexistuje v súčasnosti človek, ktorý by o Afganistane nepočul. Často sú však informácie skreslené (v snahe čo najviac zaujať) a nepodávajú tak objektivny obraz o krajine.

V Afganistane od roku 2001 prebiehajú vojenské operácie v snahe zbaviť krajinu a celý svet terorizmu, zaviesť demokraciu a opäť naštartovať ekonomiku. Hoci sa do Afganistanu a jeho rekonštrukcie „nalieva“ veľké množstvo peňazí, výsledné efekty možno nie vždy odpovedajú pôvodným zámerom. Jedným z najväčších problémov sa radí čoraz viac sa zvyšujúca produkcia ópia, napriek opatreniam medzinárodného spoločenstva a afganskej vlády o odstránenie tohoto ilegálneho spôsobu obživy. V tomto smere jednoznačne prevláda juh krajiny, ktorá je menej rozvinutá, má blízke spojenie s pákistánskymi hranicami, odkiaľ sa snažia ovplyvňovať situáciu členovia vyhnaného Talibanu.

Ďalším významným problémom afgánskeho rozvoja je slabá autorita ústrednej vlády. Afganistan bol vždy krajinou veľkého množstva etník a národov a charakteristický kmeňovým usporiadaním spoločnosti. V histórii krajiny sa málokedy podarilo jednej strane, alebo kmeňu vynútiť si poslušnosť a rešpekt ostatných. Pre Afgancov je totiž najdôležitejšia sloboda a snaha ústrednej vlády o kontrolu nad celým územím je braná nie príliš pozitívne. Na tomto základe stoja aj sympatie/nesympatie k Západnému svetu. Na jednej strane sú obyčajní ľudia

⁸⁶ Ekonomický život, prevzaté z islamweb.cz: <http://www.islamweb.cz/elknihovna/zni/ekonomicky.htm>
11.05.2010

radi, že im Západ pomohol a zbavil ich teroru zo strany Talibanu, no na druhej strane si už chcú konečne vládnuť sami.

Hoci ekonomická situácia sa čoraz viac zlepšuje a krajina konečne začína prosperovať zostáva najdôležitejšou otázkou bezpečnostná situácia. Napriek snahe medzinárodného spoločenstva a Západných štátov o stabilizovanie bezpečnosti dochádza k útokom.

História a rozvoj Afganistanu leží predovšetkým v rukách jej obyvateľov. Ani najväčšia snaha nepomôže, ak oni sami nebudú chcieť. Nevyhnutným krokom k ďalšiemu napredovaniu je už spomínaná bezpečnostná situácia, ktorá však podľa niektorých afgáncov nemá svetlú budúcnosť: *„Tady nikdy nebude mír bez toho, že by to chtěli sami Afghánci. A to je zatím sporné, protože pro mnohé lidi se z bojování stalo jejich hobby, dokonce jsem zaslechl, jak se někdo ptá proč už se nebojuje? Je tu hodně nevzdělaných lidí, a ti poznají jen boj. Naše šance, že ten současný klid vydrží tak dlouho, až ti nevzdělání sami pozadí rozdíl mezi životem v míru a ve válce.“*⁸⁷

⁸⁷ Afghánistán, časopis Koktejl, 10.05.2010

Zoznam literatury

Knižné zdroje:

- 1) ARMSTRONGOVÁ, Karen. *Islám*. Praha : Nakladatelství Slovart, s.r.o., 2008. 255 s. ISBN 978-80-7391-155-3
- 2) BOHÁČEK, Martin. *Základy srovnávacího obchodního práva islámského a Dálného východu : Srovnávací obchodní právo III.*. Vyd.první. Praha : Nakladatelství Oeconomica, 2004. 103 s. ISBN 80-245-0722-6.
- 3) GOMBÁR, Eduard. *KMENY A KLANY V ARABSKÉ POLOTICE*. Vyd.1. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2004. 273 s. ISBN 80-246-0895-2.
- 4) HAERI, Shaykh Fadhlalla. *Islám*. Bratislava : Ikar, a.s., 2000. 237 s. ISBN 80-7118-924-3
- 5) KŘÍKAVOVÁ, Adéla, et al. *Islám : Ideál a skutečnost*. Druhé, rozšířené a aktualizované vyd. Praha : Miloš Uhlíř - Baset, 2002. 311 s. ISBN 80-86223-71-X
- 6) KROPÁČEK, Luboš. *Islámský fundamentalismus*. Vyd.první. Praha : Vyšehrad, spol. s.r.o., 1996. 264 s. ISBN 80-7021-168-7.
- 7) LUNDE, Paul. *ISLÁM : VIERA, KULTÚRA, DEJINY*. Bratislava : Ikar, a.s., 2004. 192 s. ISBN 80-551-0723-8
- 8) MAREK, Jan. *Dějiny Afghánistánu*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 403 s. ISBN 80-7106-445-9
- 9) MAREK, Jan. *Afghánistán : Stručná historie státu*. Praha : Libri, 2003. 123 s. ISBN 80-7277-128-0
- 10) MENDEL, Miloš. *S puškou a Koránem*. Vyd.první. Praha : Orientální ústav Akademie věd České republiky, v.v.i., 2008. Fundamentalismus, s. 241. ISBN 80-85425-63-5
- 11) PERKING, Dwight H.; RADELET, Steven; LINDAUER, David L. *Economics of development*. New York : W.W. Norton & Company, Inc., 2006. 864 s. ISBN 978-0-393-92652-1
- 12) Sedlačko, M.: *Komparatívne ekonomické systémy (Úvod do štúdia)*. Bratislava, Vydavateľstvo EKONÓM, 2003
- 13) TUREČEK, Břetislav. *Světla a stíny ISLÁMU : Drama Blízkého východu a sonda do duší jeho obyvatel*. Vyd.první. Praha : Euromedia Group, k.s. - Knižní klub, 2007. 216 s., 48 s. ISBN 978-80-242-1909-7.
- 14) VOGELSANG, Willem. *Dějiny Afghánistánu*. 1.vydanie. Praha : Grada Publishing, a.s., 2010. 368 s. ISBN 978-80-247-3077-6.
- 15) WEBEROVÁ BABULÍKOVÁ, Gabriela. *Islámská ekonomie a bankovníctví*. Praha : Dar Ibn Rushd, 2001. 127 s. ISBN 80-86149-33-1.
- 16) ZAMYKALOVÁ, Miroslava. *Aktuální otázky mezinárodního obchodu : Mezinárodní obchodní jednání*. Vyd.první. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 2001. Vliv kulturních odlišností na mezinárodní jednání, s. 49. ISBN 80-245-0216-X.

Online zdroje:

- 1) Afghánistán. ECesty.cz [online]. 2004, neuvedené, [cit. 2010-04-30]. Dostupný z WWW: <http://www.ecesty.cz/zeme/afghanistan.htm#uvod>

- 2) Afganistan.infoweby.info [online]. neuvadené [cit. 2010-04-23]. Afganistan. Dostupné z WWW: <http://www.afganistan.infoweby.info/>
- 3) Afganistan má nerastné suroviny za viac ako bilión dolárov. SME [online]. 31.1.2010, neuvadené, [cit. 2010-05-09]. Dostupný z WWW: <http://ekonomika.sme.sk/c/5218083/afganistan-ma-nerastne-suroviny-za-viac-ako-bilion-dolarov.html>
- 4) Afghánistán - země, o které se mluví. Idnes.cz [online]. 8.října 2001, neuvadené, [cit. 2010-04-29]. Dostupný z WWW: http://cestovani.idnes.cz/afghanistan-zeme-o-ktere-se-mluvi-dgg-/igsvet.asp?c=A010914_122937_igsvet_kah
- 5) Afghánistán 2002. Geografický magazín KOKTEJL [online]. 01 Zář 2005, neuvadené, [cit. 2010-04-30]. Dostupný z WWW: http://www.czechpress.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1097&catid=7:planeta&Itemid=4
- 6) Babylon90.com [online]. 2007 [cit. 2010-03-09]. Arabský svět. Dostupné z WWW: <http://www.babylon90.com/arabsky-svet.html>
- 7) CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY [online]. 24/03/2010 [cit. 2010-04-09]. THE WORLD FACTBOOK - INDIA. Dostupné z WWW: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html> ISSN 1553-8133.
- 8) Cia.gov [online]. April 13, 2010 [cit. 2010-04-23]. THE WORLD FACTBOOK - Afghanistan. Dostupné z WWW: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html> ISSN 1553-8133
- 9) E-Islam.cz [online]. 05/07/2009 [cit. 2010-04-09]. MUSLIMSKÉ NÁRODY A KULTURY SVĚTA. Dostupné z WWW: <http://www.e-islam.cz/node/42>
- 10) Export.cz [online]. 2007 [cit. 2010-04-19]. Zahraniční obchodní jednání. Dostupné z WWW: <http://www.export.cz/exportcz/Hlavn%C3%ADstr%C3%A1nka/Zahrani%C4%8Dn%C3%ADobchodn%C3%ADjedn%C3%A1n%C3%AD/tabid/148/Default.aspx>
- 11) Human development report 2009, prevzaté z <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2009/>
- 12) HYBÁŠKOVÁ, Jana. Hybaskova.cz [online]. neuvadené [cit. 2010-04-11]. Islám - Problém není islám, ale ropa. Dostupné z WWW: <http://www.hybaskova.cz/cz/blizky-vychod/islam/>
- 13) Info.pravdaoislamu.cz [online]. 27.09.2006 [cit. 2010-04-11]. Robert Spencer - Islám bez závoje. Dostupné z WWW: <http://info.pravdaoislamu.cz/index.php/2006/09/27/robert-spencer-islam-bez-zavoje/#more-2846>
- 14) International Trade Statistics 2009, dostupné: http://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/its2009_e/its2009_e.pdf; ISBN 978 - 92 - 870 - 3697- 1
- 15) Islam-economy.blogspot.com [online]. neuvadené [cit. 2010-05-07]. Methodology of Islamic Economics. Dostupné z WWW: <http://islam-economy.blogspot.com/2009/10/methodology-of-islamic-economics.html>
- 16) Islámské bankovníctví roste, chybí mu ale učenci. Aktuálně.cz [online]. 28.1.2008, neuvadené, [cit. 2010-05-02]. Dostupný z WWW: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/blizky-vychod/clanek.phtml?id=519231>
- 17) Islamicpopulation.com [online]. 27.8.2009 [cit. 2010-03-09]. MUSLIM POPULATION WORLDWIDE. Dostupné z WWW: <http://www.islamicpopulation.com/index.html>

- 18) Islamweb.cz [online]. neuvadené [cit. 2010-05-07]. EKONOMICKÝ ŽIVOT. Dostupné z WWW: <http://www.islamweb.cz/elknihovna/zni/ekonomicky.htm>
- 19) Islamic-world.net [online]. 2003 [cit. 2010-04-20]. General Ethical Guidelines for Muslims in Business. Dostupné z WWW: http://www.islamic-world.net/economics/ethical_guidelines.htm
- 20) KHAN, Adnan. Khilafah.com [online]. 04 JULY 2009 [cit. 2010-05-07]. Islam and Taxation. Dostupné z WWW: <http://www.khilafah.com/index.php/the-khilafah/economy/6915-islam-and-taxation>
- 21) KHAN, Adnan. Khilafah.com [online]. 30 may 2009 [cit. 2010-05-11]. Islam and Industrial development. Dostupné z WWW: <http://www.khilafah.com/index.php/the-khilafah/economy/6557-islam-and-industrial-development>
- 22) Khilafah.com [online]. 21 august 2007 [cit. 2010-05-11]. Only the Khilafah can make Poverty History. Dostupné z WWW: <http://www.khilafah.com/index.php/the-khilafah/economy/842-only-the-khilafah-can-make-poverty-history>
- 23) KOHOUT, Pavel. Eurabia.cz [online]. 5.4.2006 [cit. 2010-05-11]. Islámské bankovníctví. Dostupné z WWW: <http://www.eurabia.cz/Articles/250-islamske-bankovnictvi.aspx>
- 24) KUŽVART ST., Miloš. Islám. Britské listy : deník o všem, o čem se v České republice příliš nemluví [online]. 5.2.2010, neuvadené, [cit. 2010-04-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.blisty.cz/2010/2/8/art51115.html>>. ISSN 1213-1792.
- 25) MENDEL, Miloš. Existuje vůbec „islámský svět“?. Nový Orient [online]. 2004, 1/2004, [cit. 2010-03-09]. Dostupný z WWW: <http://www.orient.cas.cz/odd/oaf/mendel/islam.htm>
- 26) MRVA, Tomáš . Vzostup islamského kapitalizmu. Ina[k] : central european magazine [online]. 11.10.2009, neuvadené, [cit. 2010-04-30]. Dostupný z WWW: http://www.inaque.sk/clanky/seriousness/ekonomika/vzostup_islamskeho_kapitalizmu
- 27) Msnbc.msn.com [online]. Aug. 2, 2009 [cit. 2010-05-09]. Without opium, Afghan village economy spirals. Dostupné z WWW: http://www.msnbc.msn.com/id/32258924/ns/world_news-south_and_central_asia/
- 28) Mzv.cz [online]. neuvadené [cit. 2010-04-19]. Obchodní jednání a národní zvyklosti v Saúdskoarabském království. Dostupné z WWW: http://www.mzv.cz/riyadh/cz/obchod_a_ekonomika/obchodni_jednani_a_narodni_zvyklosti/index.html
- 29) NĚMEC, Petr. Bankovní poplatky.com [online]. 25.07.2009 [cit. 2010-05-02]. ISLÁMSKÉ BANKOVNICTVÍ. Dostupné z WWW: <http://www.bankovnipoplatky.com/islamske-bankovnictvi--8734.html>
- 30) NOVÁK, Martin. Interaktivní mapa: Největší islámské státy světa. Aktualne.cz [online]. 5.9.2006, neuvadené, [cit. 2010-04-11]. Dostupný z WWW: <http://aktualne.centrum.cz/zahranici/amerika/clanek.phtml?id=223843>
- 31) PIPES, Daniel. Danielpipes.org [online]. 26.september 2007 [cit. 2010-05-07]. Čo znamená pojem islámská ekonomika?. Dostupné z WWW: <http://www.danielpipes.org/5062/co-znamená-pojem-islamska-ekonomika>
- 32) Počet muslimů předčil katolíky, oznámil poprvé Vatikán. Idnes.cz [online]. 30.3.2008, č.neuvadené, [cit. 2010-03-09]. Dostupný z WWW: http://zpravy.idnes.cz/pocet-muslimu-predcil-katoliky-oznamil-poprve-vatikan-pg6/zahranicni.asp?c=A080330_185606_zahranicni_klu

- 33) POTMĚŠIL, Jan. Islámské právo šarí'a. Britské listy : deník o všem, o čem se v České republice příliš nemluví[online]. 4.1.2008, č.neuvedené, [cit. 2010-04-11]. Dostupný z WWW: http://www.blisty.cz/art/38111.html#_ednref2 ISSN 1213-1792.
- 34) QAZI, Abdullah. Afghanistan online : Afghan-web.com [online]. 3/11/2005 [cit. 2010-04-29]. Overview Of Current Political Situation In Afghanistan. Dostupné z WWW: <http://www.afghan-web.com/politics/overview.html>
- 35) SABAHUDDIN, Azmi. Renaissance.com.pk [online]. neuvedené [cit. 2010-04-20]. An Islamic Approach to Business Ethics. Dostupné z WWW: http://www.renaissance.com.pk/Mayviewpoint2y5.htm#_ftn1
- 36) S OPIEM K ALLÁHOVI. Geografický magazín KOKTEJL [online]. 03 září 2005, neuvedené, [cit. 2010-04-30]. Dostupný z WWW: http://www.czech-press.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2152&catid=2:civilizace&Itemid=4
- 37) SCHEJBAL, Jaroslav. BusinessInfo.cz [online]. 01.05.2006 [cit. 2010-04-19]. Specifika obchodních jednání. Dostupné z WWW: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/manual-exportera/specifika-obchodnich-jednani/1001370/40593/>
- 38) TOMAN, Karel. Islámské banky inspirují Západ, šaríja krizi odolává. Aktuálně.cz [online]. 12.2.2009, neuvedené, [cit. 2010-05-02]. Dostupný z WWW: <http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/penize/clanek.phtml?id=629330>
- 39) TOMAN, Karel. Západní banky padají. Islámské expandují jako nikdy. Aktuálně.cz [online]. 3.2.2009, neuvedené, [cit. 2010-05-02]. Dostupný z WWW: <http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/penize/clanek.phtml?id=630454>
- 40) Traveledocs.com [online]. neuvedené [cit. 2010-05-10]. Afganistan. Dostupné z WWW: <http://www.traveledocs.com/af/economy.htm>
- 41) UNCTAD Handbook of Statistics 2008 online, dostupné z: <http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=1890&lang=1>
- 42) Unctad.org [online]. 16/07/09 [cit. 2010-04-25]. What are the least developed countries?. Dostupné z WWW: <<http://www.unctad.org/Templates/Webflyer.asp?docID=11759&intItemID=2068> >=>
- 43) Web.worldbank.org : Internationa Economics & Trade in South Asia [online]. neuvedené [cit. 2010-05-09]. Afghanistan: Trade Policy and Integration. Dostupné z WWW: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/SOUTHASIAEXT/EXTSARREGTOPINTECOTRA/0,,contentMDK:20592515~menuPK:579454~pagePK:34004173~piPK:34003707~theSitePK:579448,00.html>
- 44) Web.worldbank.org : South Asia [online]. 2010-02-26 [cit. 2010-05-09]. Social Protection in Afghanistan. Dostupné z WWW: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/SOUTHASIAEXT/0,,contentMDK:22179461~pagePK:146736~piPK:146830~theSitePK:223547,00.html>
- 45) Zamysleni.cz : Karelsovo zamyšlení [online]. 28.6.2009 [cit. 2010-04-09]. Budoucnost svobody v islámu. Dostupné z WWW: <http://www.zamysleni.cz/budoucnost-svobody-v-islam/>

Zoznam tabuliek, grafov a máp

Zoznam máp

Mapa 1. „Moslimský svet“	10
Mapa 2: Arabský svet.....	12
Mapa 3 Poloha Afganistanu	30
Mapa 3: Znižovanie územia pestovaného ópia v rokoch 2005 – 2008	44

Zoznam grafov

Graf 1: Nárast počtu islamských bánk a ich celkové aktíva	23
Graf 2 Zásoby ropy jednotlivých krajín sveta na konci roku 2007	28
(v biliónoch barelov)	28
Graf 3 Produkcia ropy na Blízkom východe od roku 1965 s predpoveďou.....	28
do roku 2015 (v tisícoch bareloch ropy za deň)	28
Graf 4 Hrubý domáci produkt Afganistanu v rokoch 1995 – 2006.....	42
(v biliónoch amerických dolárov USD)	42
Graf 5: Potenciálna produkcia ópia v Afganistane medzi rokmi 1990 - 2006.....	45

Zoznam príloh

Príloha 1 Vznik islamského náboženstva a piliere jeho viery	Chyba! Záložka není definována.
Príloha 2 Základné ekonomické ukazovatele krajín islamského sveta	Chyba! Záložka není definována.
Príloha 3 Ľudský rozvoj v krajinách „islamského sveta“....	Chyba! Záložka není definována.
Príloha 4 Import a export tovaru krajín Blízkeho východu v rokoch 1998 - 2008	Chyba! Záložka není definována.
Príloha 5 Import a export Afganistanu od roku 1948 – 2007/2008	Chyba! Záložka není definována.

